

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Andrej Kutarňa

Kartuziánská modlitba

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Kartuziánská modlitba“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužil k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 12. prosince 2010

Andrej Kutarňa

Poděkování

Mé poděkování patří především vedoucímu práce, docentu Václavu Venturovi, za poskytnutí literatury a cenných rad při zpracovávání tohoto tématu. Dále pak děkuji mé rodině a přátelům, bez jejichž podpory a pomoci by tato práce jen stěží mohla spatřit světlo světa. Můj dík patří rovněž bratřím z Nového Dvora, jejichž pohostinnost umožnila sepsání nezanedbatelné části této práce.

Cum quo enim Deus est
Nunquam minus solus est
Quam cum solus est.
Tunc enim libere fruitur gaudio suo,
Tunc ipse suus est sibi
Ad fruendum Deo in se
ET SE IN DEO.

Celui avec qui Dieu est,
N'est jamais moins seul
Que lorsqu'il seul.

En effet, il jouit de son bonheur;
Alors; il s'appartient
Pour jouir de Dieu en lui
ET DE LUI EN DIEU.

Guillaume de Saint-Thierry

Bibliografická citace

Kartuziánská modlitba [rukopis] : diplomová práce / Andrej Kutarňa; vedoucí práce: Václav Ventura – Praha, 2011. – 64 s.

Anotace

Tato diplomová práce s názvem „Kartuziánská modlitba“ se snaží shromáždit a uspořádat soubor informací o duchovním světě kartuziánského řádu. Jejím cílem je odhalit klíčové charakteristiky života modlitby, jak jej chápali členové kartuziánského řádu v jeho rané i nedávné historii a jak jej představili ve svých dílech. V úvodě tato práce odkrývá širší kontext kartuziánské modlitby a zaměřuje se na způsob života kartuziánských mnichů a na to, co je pro tuto mnišskou tradici specifické. Současně se pokouší poukázat na některé možné zdroje inspirace v starších tradicích. Dále se pak věnuje tématům samoty a ticha, jež jsou těmi prvky, které formují kartuziánskou modlitbu do podoby jednoduchosti a střízlivosti, ve které si však udržuje jemnou rovnováhu mezi komunitním a poustevnickým životem, jakož i mezi velkým tichem a živým vnitřním dialogem.

Druhá část této práce se snaží poodhalit vnitřní dynamiku modlitby a role, jež hrají ticho, liturická a osobní modlitba a meditace Písma v úsilí o dosažení sjednocení s Bohem, které je současně cílem i plodem života modlitby. Vedle toho rovněž přibližuje další plody modlitby jak pro mnicha samotného tak pro zbytek lidstva.

Byť nelze mluvit o „kartuziánské spiritualitě“ jako takové, zdá se, že bohatství kartuziánské tradice je ve schopnosti soustředění se, podle rady sv. Pavla (1 Sol 5,22), na to, co je skutečně důležité a držet se toho, co slouží dosažení jejich cíle - sjednocení s Bohem.

Klíčová slova

kartuziánský řád, modlitba, mnišství, ticho, samota

Abstract

The Diploma thesis entitled „Carthusian Prayer“ is trying to collect and arrange a body of information about the spiritual world of the Carthusian order. It aims at discovering the key characteristics of the life of prayer as seen by members of Carthusian order both in early and recent history of the Order and presented in their writings. First the thesis presents the wider context of carthusian prayer by showing the way of life of carthusian monks and what is specific to this particular monastic tradition, also trying to point at some possible sources of inspiration from older traditions. Then it proceeds to the matter of solitude and silence which are the formative elements that mould the carthusian prayer into the shape of simplicity and sobriety while retaining fine balance of community and solitary life, as well as that of great silence and living inner dialogue. The latter part of the thesis then attempts to show the inner dynamics of the prayer and the role of silence, liturgical and personal prayer and meditation of Scriptures for achieving unification with God, which is both the goal and the fruit of spiritual life. It also explains other fruits of prayer both for the praying monk himself and for other people. While it is not possible to talk about „carthusian spirituality,“ it seems that the riches of carthusian tradition are in the ability to remain concentrated according St. Pauls advice (1 Thessalonians 5:22) on what really matters and hold to that what serves their goal - unity with God.

Keywords

carthusian order, prayer, monasticism, silence, solitude

Počet znaků (včetně mezer): 120 368

Obsah

1	Úvod	8
2	Bruno a kartuziánský řád	10
2.1	Bruno z Kolína	10
2.2	Kartuziánský řád	12
2.2.1	Počátky	12
2.2.2	Chóroví mniši a laičtí bratři	13
2.2.3	Společenství eremitů	14
2.2.4	Poslušnost	16
2.2.5	<i>Excubiae divinae a sanctum otium</i>	18
2.2.6	Kláster a cela	19
2.2.7	Liturgie a officium	20
2.2.8	Kartuziánský ritus	21
2.2.9	Práce a studium	22
2.2.10	Ježíš - vzor života	23
2.2.11	Kartuziánský řád dnes	24
3	Prostor modlitby	25
3.1	Samota	25
3.1.1	Odloučení od světa	26
3.1.2	Samota cely	26
3.1.3	Vnitřní samota	28
3.1.4	Poušť	28
3.2	<i>Quies</i>	29
3.3	Vnitřní svoboda a čistota srdce	32

4	Povolání k modlitbě	34
4.1	Modlitba	34
4.2	Kartuziánské povolání	35
4.3	Cesta modlitby	36
4.4	Ticho	38
5	Kartuziánská modlitba	40
5.1	Jednoduchost	40
5.2	Písmo	42
5.3	Liturgická modlitba	44
5.4	Kněžství	45
5.5	Osobní modlitba	46
5.6	Cíl	48
6	Plody modlitby	50
6.1	Mnich	50
6.2	Svět	52
7	Marie	55
8	Závěr	57
9	Použitá literatura	60

Kapitola 1

Úvod

Kartuziánská modlitba je v našem jazykovém prostředí záležitostí téměř neznámou. Publikace v českém nebo slovenském jazyce, které by se zabývali kartuziánským řádem vůbec, by bylo možné sečíst na prstech jedné ruky. Situace je však podobná i ve většině jiných zemí. Ne bezdůvodně jedna z nedávných publikací o kartuziánské modlitbě ve francouzštině nese název *Skryté modlitby kartuziánů (Prières cachées des chartreux)*. Právě tato skrytost je pravděpodobně první vlastností, na kterou narazí ten, kdo se pokusí dovědět se něco více o kartuziánské modlitbě nebo o životě kartuziánů vůbec.

Cílem této práce tedy je pokusit se poodhalit tento závoj skrytosti a přiblížit čtenáři (a v neposlední řadě i samotnému autorovi) svět modlitby a života kartuziánských mnichů, skrytý za zdmi klášterů a cel, a pokusit se nalézt základní prvky nebo vzory či motivy, jež charakterizují vnímání modlitby v kartuziánském řádu a odlišují jej od jiných tradic mnišské a kontemplativní modlitby.

Není cílem práce poskytnout přehled historický o dějinách řádu ani o historickém vývoji a dějinných proměnách smýšlení kartuziánů, ani nabídnout srovnání s jinými tradicemi. Stejně tak není cílem této práce podrobně studovat konkrétní obsahy jednotlivých modliteb, které kartuziánští mniši za víc než devět staletí existence řádu formulovali do slov a zapsali.

Pro poodhalení charakteristických rysů kartuziánské modlitby však bude nejdříve zapotřebí krátce uvést čtenáře do způsobu života kartuziánských mnichů, aby tak vynikli základní prvky, které vymezují místo kartuziánské rodiny uprostřed jiných mnišských tradic. Poté bude na tyto jednotlivé prvky - zejména však na samotu a ticho - nahlédnuto ve světle života modlitby, aby tak bylo možné lépe pochopit jejich důvod a smysl, a sledovat jejich specifickou roli v různých fázích nebo momentech života modlitby.

Pro studium tohoto tématu se nabízejí dva základní okruhy pramenů. Prvním jsou díla raných kartuziánských autorů, sepsaná v prvních desetiletích nebo staletích existence řádu. Většina z těchto spisů je dnes dostupná v dvojjazyčném latinsko - francouzském kritickém vydání v rámci ediční řady *Sources Chrétiennes*. Druhým zdrojem jsou spisy nedávných kartuziánských autorů (z 19. a 20. století), mezi nimiž vyniká především postava dom Augustina Guilleranda. V dílech těchto autorů lze nalézat myšlenky vyjádřené jazykem bližším dnešnímu člověku, jejichž obsahy však nesou tytéž charakteristické črty, které lze vystopovat napříč dějinami kartuziánského řádu. V neposlední řadě jsou pak cenným zdrojem samotná *Statuta kartuziánského řádu* (*Statuts de l'Ordre des chartreux*). Pro účely této práce byl použit jejich soudobý text, který však v sobě nese bohatství víc než devíti staletí jestvování řádu a nezřídka se doslovně shoduje se *Zvyklostmi kartouzy* (*Consuetudines Cartusiae*), sepsanými Guigem I. přibližně čtyřicet let poté, co se svatý Bruno se svými společníky usadil v údolí Chartreuse.

Při hledání pramenů bylo tedy nutné uchýlit se téměř výhradně k používání cizojazyčné literatury. To částečně ovlivnilo i některé metodologické aspekty, zvláště pak užívání osobních jmen. Pro usnadnění práce s bibliografickými poznámkami a seznamem použité literatury jsou v práci uváděna jména autorů ve francouzské verzi, jednalo-li se o středověké kartuziánské autory, resp. ve verzi latinské, jednalo-li se o autory starší, zejména církevní Otce.

Kapitola 2

Bruno a kartuziánský řád

V úvodní kapitole bude velmi stručně nastíněn životní příběh sv. Bruna Kolínského a jeho následovníků. Zejména zde však bude pojednáno o základních rysech - vnějších i vnitřních - života kartuziánského řádu. Jednotlivá témata zde nebudou probírána v podrobnosti ani do hloubky, nýbrž mají sloužit pouze jako jistý pokus o uvedení do způsobu života kartuziánských mnichů. Některá témata načrtnutá v těchto úvodních odstavcích se budou objevovat i v dalším textu, jsou však zde uvedena pro přehlednost a pro usnadnění porozumění konkrétním aspektům kartuziánského života a jejich vztahu k modlitbě.

2.1 Bruno z Kolína

Bruno se narodil kolem roku 1030 v Kolíně nad Rýnem v zámožné a vlivné rodině. Svá studia absolvoval v remešské katedrální škole, která v té době patřila mezi školy prestižní a byla vůbec důležitým uzlem náboženského života ve Francii. Studovalo a přednášelo zde množství osobností, ze kterých se mnozí stali biskupy a opaty. Mezi absolventy této školy bychom našli i několik papežů. V roce 1056, poté co se Brunův učitel mistr Herimann „uchýlil ze světa“,¹ stal se Bruno „scholastikem“, tj. učitelem na této slavné katedře. Tento post zastával víc než dvacet let.

V životě Církve to byla doba snah o vymýcení simonie. Do těchto sporů se dostal i Bruno.² Nový arcibiskup Manasses z Gournay, který se na remešský biskupský stolec

¹Odchod významného učitele do ústraní a samoty nebyl zřídka, naopak by bylo možné mluvit o celé vlně scholastiků, kteří opustili své katedry a upřednostnili kontemplaci před studiem. Podobný krok učinili třeba Odo z Tournay, Wilhelm ze Champeaux, Gozechin z Luttichu či Meinard z Bamberku. Srv. GRESHAKE, Gisbert, et al. (eds.). *Bruno - Guigo - Antelm: Epistulae Cartusianae - Frühe Kartäuserbriefe*. Fontes Christiani, 10, 3. vydání. Freiburg i. Br.: Herder 2002, pozn. 2 na s. 16.

²Někteří autoři zpochybňují, zda sám Bruno, byť zastával církevní úřad, byl vysvěcen na kněze.

dostal za nestandardních podmínek, jmenoval Bruna kancléřem arcibiskupství ve snaze získat jej na svojí stranu. Avšak Bruno zůstal věrný Církvi a naopak usiloval o Manassesovo sesazení, což ho donutilo k útěku z Remeše. V čase svého exilu (v roce 1077 nebo 1078) se rozhodl opustit dobra tohoto pomíjivého světa a usilovat pouze o věci věčné.³

Nevybral si však žádnou z cest, jež se mu nabízely. Nepřidal se k augustiniánským kanovníkům-eremitům, jak by se předpokládalo vzhledem k jeho kanovníckému úřadu. Nezvolil si ani benediktinský klášter, byť znal a oceňoval reformovaný stav clunyjských klášterů. Nějakou dobu pobýval v opatství Molesmes a v poustevně v Sêche-Fontaine, která k tomuto opatství patřila.⁴ Nevybral si ani život opravdového poustevníka či život v rekluze. Bruno vytvořil ve svém postředí novou formu - život poustevníka, avšak společně s dalšími podobně smýšlejícími muži. Šlo tedy o model, který byl někde uprostřed mezi cenobitským modelem benediktinských klášterů a skutečným poustevnickým životem.

Místo pro realizaci tohoto nového modelu mnišského života našel u mladého biskupa Huga z Grenoblu v roce 1084. Ten, po předchozím vidění ve snu, zavedl Bruna a jeho šest společníků do regionu Dauphiné, do alpského údolí pod masivem Chartreuse, podle kterého toto společenství dostalo své jméno. Hugo se stal přítelem a podporovatelem Bruna a jeho následovníků na dlouhá léta své biskupské služby.

Krise nového společenství nastala necelých šest let po jeho založení. Začátkem roku 1090 byl Bruno povolán do Říma jako poradce papeže Urbana II., jenž byl - pod jménem Odo de Chatillon - Brunovým žákem a později rovněž kanovníkem v Remeši. Urban II., sám jsa clunyjským mnichem, byl naplněn ideály církevní reformy. Brzy po svém nástupu na Petrův stolec však musel s celou kurií uprchnout z Říma před vzdoropapežem Klementem III. a císařem Jindřichem IV. do jihoitalské Kalábrie.

Bruno však byl natolik zvyklý na život v tichu samoty, že již v roce 1091 opouští papežský dvůr a s několika společníky odchází do samoty La Torre v srdci Kalábrie

Jejich argumenty se většinou opírají o životopis svatého biskupa Huga z Grenoblu, který sepsal pozdější prior Velké Kartouzy Guigo I. V tomto životopise se mezi prvními obyvateli Kartouzy zmiňuje mezi Brunovými společníky jiný Hugo, kterého nazývali kaplanem, neboť „jako jediný vykonával kněžské funkce“. Srv. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Sancti Hugonis vita* 3, 1. Cit. in: GRESHAKE, G., op. cit., s. 23.

³Srv. BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à Raoul le Verd*, 13. *Lettres des Premiers Chartreux I: Bruno, Guigues, Anthelme*. Sources Chrétiennes 88. Paris: Cerf 1962, s. 76-77.

⁴Samotné opatství Molesmes, jeden z přísných benediktinských klášterů své doby, stojí za zvláštní pozornost. Lze jej totiž považovat za „kolébku“ řádu cisterciáků - právě odtud opat Robert později založil klášter v Cîteaux, byť sám se na příkaz papeže vrátil zpátky do Molesmes. Obě tato opatství později udržovala s kartuziánskými mnichy zvláště intenzivní vztah.

poté, co mu papež Urban nedovolil návrat do Kartouzy, ve snaze ponechat si Bruna v alespoň relativní blízkosti dvora. Zde díky štědrosti místních knížat brzy vystavěl nový klášter po vzoru toho v údolí Chartreuse. V tomto klášteře, obklopen svými následovníky, 6. října 1101 zemřel.

2.2 Kartuziánský řád

2.2.1 Počátky

Po Brunově odchodu do Itálie se společenství eremitů, jež pod svým vedením Bruno shromáždil v nově založené poustevně v údolí Kartouzy, takřka rozpadlo. Brunovi se však z Říma povedlo přesvědčit své bratry, aby obnovili svůj způsob života na poušti pod vedením Landuina. Krátce před Brunovou smrtí Landuin, jeho dávný společník a nyní představený komunity v Dauphiné, navštívil Bruna v jeho poustevně v Serre. Kromě rad a povzbuzení od něj dostal i výše zmiňovaný dopis pro společenství poustevníků v Kartouze.

Bruno pro své společníky nezanechal žádná psaná pravidla pro poustevnický život. Jeho roli lze spíše chápat jako roli inspirátora, který během svého pobytu ve společenství poustevníků v Dauphiné i v Kalábrii inspiroval budoucí řád, jenž ponese jméno dle místa prvního kláštera - řád kartuziánský.

Způsob života poustevníků, kteří se shromáždili kolem Brunovy osobnosti byl inspirován životem prvních dolnoegyptských eremitů. Tito mniši žili o samotě ve svých poustevnách, avšak v menším nebo větším společenství sdíleli určité aspekty svého mnišského života - zejména život liturgický. Tento způsob mnišského života tak nabízel jakýsi vyvážený střed mezi anachoretismem a životem v cenobiu.⁵

⁵Jedná se o dva odlišné způsoby prožívání mnišského povolání. První způsob, starší, jenž se objevuje hned v prvních staletích po Kristu, se nazývá anachoresí (z řeckého *anachoreo* - odejít, stáhnout se) nebo eremitismem (z řeckého *eremos* označujícího poušť nebo neobydlené místo) a vyznačuje se odchodem ze světského způsobu života do samoty. V prvních stoletích tento odchod znamenal nejčastěji odchod do pouště v pravém slova smyslu, kde anachoreta nebo eremita v samotě své poustevny zasvětil svůj život modlitbě a askezi. Tito poustevníci zpravidla neměli žádný kontakt s lidmi, vyjma společného slavení Eucharistie s dalšími poustevníky (podle okolností) a později vyučování svých žáků. Srv. LOUGHLIN, James. Anchorites. *The Catholic Encyclopedia*. Svazek 1. New York: Robert Appleton Company, 1907. <http://www.newadvent.org/cathen/01462b.htm> (30. 11. 2010).

Tento způsob života však nebyl vhodný pro všechny. Proto se na přelomu 3. a 4. století začaly objevovat první komunity mnichů žijících pospolu. Sv. Pachomius pak na začátku 4. století vytvořil první pravidla pro tento způsob života, jemuž se dostalo označení cenobitský (z řeckého koinóbion - společný život, lat. coenobium). Tento způsob života se z egyptské pouště posléze rozšířil do celého křesťanského světa a díky Benediktovi z Nursie se na Západě stal téměř výhradním modelem mnišského života.

V prvních letech po Brunově smrti se společenství žijící v Kartouze řídilo tradovanými zvyklostmi obohacenými o duchovní hloubku dopisu sv. Bruna. Život těchto poustevníků však nezůstal dlouho bez povšimnutí a záhy se začaly objevovat další skupiny mužů toužících žít „životem pouště“. Proto kolem roku 1127 Guigues I., který byl v pořadí pátým představeným mnichů žijících v Kartouze, sepsal pro tyto nově vznikající kartouzy *Consuetudines Cartusiae* neboli *Zvyklosti Kartouzy*.⁶ Za Guigova nástupce Anthelma se v Kartouze sešli představení všech fundací, čímž dali vzniknout tzv. „generální kapitule“, která je až dodnes nejvyšší autoritou v kartuziánském řádu.

2.2.2 Chóroví mniši a laičtí bratři

Dříve než se dotkneme způsobu života v Kartouze, je nutné ozřejmit rozdíl mezi dvěma skupinami obyvatel Kartouzy. Tyto dvě skupiny, odlišné avšak komplementární a neoddělitelné, tvoří „jedno tělo, jehož všechny údy se podílejí na stejném díle.“⁷ Jak se dovídáme ze životopisu biskupa Huga z Grenoblu, již mezi prvními šesti Brunovými společníky byli i dva laičtí bratři a toto dvojí povolání se v řádu zachovalo až do dnešních dnů.⁸

Chóroví mniši, nazývaní také otcové, žijí v ústraní svých cel a jsou obvykle kněžími. Vedle nich bratři, kdysi označováni jako konvrši,⁹ rovněž zasvětili svůj život službě Bohu

⁶V raných dějinách kartuziánského řádu je zapotřebí odlišit dva nositele jména Guigues. Guigues I. (1083-1036) byl v pořadí pátým priorem Velké Kartouzy. Vedle zde uvedených *Zvyklostí kartouzy*, které představují unikátní, byť stručný, zdroj informací o životě prvních generací kartuziánských mnichů a bratří, je také autorem životopisu biskupa Huga z Grenoblu, řady dopisů a rozsáhlého souboru *Meditací*.

Guigues II. byl priorem Velké Kartouzy v letech 1174-1180. Z jeho děl se zachovalo dvanáct *Meditací* a několik dopisů, z nichž nejvýznamnější je *Dopis o kontemplativním životě*, nazývaný též *Scala Claustralium*, *Žebřík mnichů*.

⁷Statuta 2.11.1. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 2*. <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-2.html> (18. 11. 2009).

⁸Srv. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Vita hugonis* 3,1. Cit. in: GRESHAKE, G., op. cit., s. 23.

⁹Termínem konvrši (z latinského *fratres conversi*), byli - v jeho původním smyslu - v mnišských řádech označováni laičtí bratři, zpravidla ti, kteří vstoupili do kláštera v dospělosti na základě svého osobního rozhodnutí vzdát se světa, konat pokání a obrátit se k Bohu ve snaze o větší dokonalost (latinsky *conversio* - obrácení). Tento rys je odlišoval od tzv. oblátů, kteří byli nabídnuti (latinsky *oblati*) klášteru ještě v dětském věku svými rodinami, aby zde získali vzdělání jak náboženské tak světské.

Rozlišení na chórové mnichy-kleriky a laické bratry-konvrše se poprvé objevilo na začátku jedenáctého století v benediktinské Valombrosiánské kongregaci, kterou založil sv. Jan Gualbert na severu Itálie. Podobné rozdělení obyvatel kláštera je na přelomu jedenáctého a dvanáctého století doloženo i u kamaldulských mnichů na Sacro Eremo. Srv. DONOVAN, Stephen. *Conversi. The Catholic Encyclopedia*. Svazek 4. New York: Robert Appleton Company, 1908. <http://www.newadvent.org/cathen/04346b.htm> (30. 11. 2010).

Vedle konvršů se časem vytvořila další skupina obyvatel kartouzy, tzv. donáti. Byli to původně obyčejní dělníci, kteří se podíleli na chodu kláštera. Postupně však přijali hábit podobý hábitu konvršů a do značné míry sdíleli jejich život. Nebyli vázáni žádnými sliby, pouze láskou ke Kristu. Srv. *San Bruno e i Certosini* [bez autora]. Serra San Bruno: La Certosa 2001, s. 21n.

v samotě, na rozdíl od otců však v jejich povolání má větší místo manuální práce. Oni jsou těmi, kdo umožňují život dle kontemplativního ideálu pouště avšak současně i oni zakouší reálnou samotou. Ta však má jiný charakter než samota chórových mnichů. Obě tyto skupiny - otcové i bratři - sdílí stejné povolání a stejný ideál.

„Po vzoru toho, který přišel sloužit a ne nechat se obsluhovat ukazují bohatství života plně zasvěceného Bohu v samotě odlišným způsobem.”¹⁰

Otcové i bratři slouží navzájem jedni druhým. Otcové jsou závislí na bratrích. Ti jim „umožňují přinášet Bohu čistou modlitbu v tichu a samotě cely.“¹¹ Povolání bratří k životu v samotě, ohrožované nevyhnutelným kontaktem se světem a světskými starostmi, by nemohlo dlouze vytrvat, pokud by nemělo oporu v samotě otců a v jejich duchovním bohatství.¹² Mezi otci a bratry tak probíhá neustálá výměna, současně viditelná i neviditelná. Bratři svým způsobem prožívání mnišského života otcům připomínají duchovní hodnotu jednoduchého života nazaretské domácnosti. Naproti tomu bratry, kteří jsou vystaveni pokušení k až příliš intenzivní činnosti, otcové upozorňují na důležitost přátelství s Kristem, s pohledem neustále upřeným na něho, jak to můžeme vidět při hostině v domě Lazara a jeho sester v Betánii.¹³

2.2.3 Společenství eremitů

Při svém příchodu do „pouště“¹⁴ Dauphiné Bruno i každý z jeho společníků toužili po samotě, ve které by byli schopni přiblížit se k Bohu v kontemplativním životě. Zároveň však toužili zůstat pospolu. Tím byl tedy od počátku dán model života, který se stal typickým pro kartuziány: skupina eremitů v malé komunitě.¹⁵

Jednota mezi mnichy má především duchovní charakter: jsou „sjednoceni v lásce Boží, v modlitbě a ve vroucí touze po samotě”.¹⁶ Tato jednota je dílem Ducha Svatého,

¹⁰Statuta 2.11.5.

¹¹Srv. Statuta 1.3.5. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 1.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-1.htm> (18. 11. 2009).

¹²Srv. *San Bruno e i Certosini*, s. 23.

¹³Srv. tamtéž.

¹⁴Slovo „poušť“ je zde užíváno v lehce přeneseném významu. Nejedná se o poušť v běžném slova smyslu. Poušť se zde chápe jako pusté místo vzdálené od lidských obydlí i cest, zvláště pak se pouští myslí místa a oblasti, kde Bohu zasvěcené osoby žijí ve snaze napodobovat způsob života prvních křesťanských mnichů v Sýrii, Palestině či Egyptě, kteří odcházeli do pouště, aby zde žili životem modlitby a askeze.

¹⁵V raných dobách byl stanoven maximální počet mnichů v jedné kartouze na dvanáct nebo třináct otců a šestnáct bratří.

¹⁶Statuta 1.3.4 a 2.11.4.

který „shromažďuje ty, kteří milují samotu, aby vytvořili společenství lásky.“¹⁷

Moment společenství pak zvláště vyniká především ve společně slavené liturgii nebo při spatio či rekreaci, kde mají mniši možnost blíže se poznat.¹⁸

Tento způsob života byl ve své době poměrně unikátní, nebyl však žádnou novinkou. Kolem desátého století na Západě převládla Benediktova *Řehole* natolik, že byla považována za jediný model mnišského života vůbec.¹⁹ I nově vznikající komunity (jako např. v Cîteaux, z níž se postupně rozvinul řád cisterciáků), stavěly svůj život na Řeholi Benediktově. I když tyto komunity život podle Řehole výrazně prohlubovaly a přetvářely, přece v nich byl pořád zachováván cenobitský model. V jedenáctém století se však začínají objevovat první pokusy o opravdový poustevnícký život v samotě po vzoru prvních egyptských pouštních otců. Svědčí o tom např. společenství, jež se shromáždilo kolem sv. Romualda na vrchu Camaldoli u Arezza a z něhož se sformoval se řád kamaldulů.

K tomuto dědictví Východu se hlásí i sám Guigues, když se ve svých *Consuetudines* odvolává vedle sv. Benedikta z Nursie i na rané pouštní otce Egypta a Palestiny: Pavla Thébského, Antonína a Hilariona. V době prvních fundací po založení kartouzy Mont-Dieu v Ardennách čteme svědectví Guillauma de Saint-Thierry, někdejšího benediktina a později cisterciáka ve zralém věku, který se obrací na bratry v nové kartouze jako na ty, kteří

„do temnoty Západu a chladu Galie přinesli světlo z Východu (*Orientalis lumen*) a starobylou zanícenost Egypta, která je příkladem poustevníckého života a obrazem života nebeského.“²⁰

Exkurs: Mnišství starověkého Egypta a Palestiny

V pouštních oblastech Horního i Dolního Egypta se již od prvních století usazovali křesťané toužící po životě moditby v tichu a samotě. Brzy se však začali tito poustevníci

¹⁷Statuta 3.21.1. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 3.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-3.html> (18. 11. 2009).

¹⁸Mniši se společně schází a mluví v neděli a na velké svátky při společné rekreaci. Jednou týdně, zpravidla první volný den v týdnu, pak všichni společně opouští klášter na tzv. spatio, společnou, přibližně čtyřhodinovou procházku do okolní přírody.

¹⁹Přitom však Benedikt sám poustevnícký model života dobře znal - sám přece strávil léta životem poustevníka předtím, než založil první kláštery. Pro své následovníky, kteří by se chtěli stát poustevníky, však předpokládá dlouhou “praxi” v cenobiu. Srv. *Regula Benedicti* I, 3. BENEDICTUS NURSIAS. *Regula Benedicti. Řehole Benediktova.* Praha: Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1998, s. 12-13.

²⁰GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu* 1,1. Sources Chrétiennes 223. Paris: Les Éditions du Cerf 2004, s. 144-145.

shlukovat, jak o tom svědčí Athanasiův *Život sv. Antonína*.²¹ Neměli však žádná pravidla pro svůj život, setkávali se pouze proto, aby naslouchali učení starších otců. Jedna z prvních velkých skupin tohoto charakteru se shromáždila právě kolem abba Antonína. Brzy poté se však podobné skupiny poustevníků zformovaly i kolem jeho žáků.

Na začátku pátého století již čteme zmínku o klášteře v Nitriu, kde mniši žijí v celách vzdálených od sebe tak, aby se neviděli ani neslyšeli. Vyjma sobot a neděl, kdy se schází ke slavení Eucharistie a duchovním rozhovorům, své cely neopouštějí a žijí v hlubokém tichu a klidu (latinsky *quies*). Podobné zvyklosti jsou známé i v klášteře u hory Sinai a jinde.²²

V Palestině na začátku 4. století sv. Chariton založil první tzv. lavru ve Faramu. Lavru tvořily jeskyně a chatrče roztroušené kolem centra, jímž byl kostel a klášter vyhrazený k formaci noviců. Zde se všichni obyvatelé lavry setkávali ke slavení nedělní bohoslužby. Tento model se na křesťanském Východě prosadil nejvíce a zachoval se až do dnešních dnů. Právě tímto modelem byl inspirován i sv. Bruno, byť se kartuziánský způsob života v nejednom bodě od života v palestinských lavrách liší.²³

2.2.4 Poslušnost

Život striktně poustevnický je velmi náročný a skýtá mnoho nástrah a nebezpečí. Samota není místo sobecké izolace nebo životem ve vidině nezávislosti. Brunovi se podařilo vytvořit model života, který v sobě zachovává všechny „výhody“ života eremitů, současně však napomáhá vyvarovat se mnoha nebezpečí. Svatý biskup Hugo z Grenoblu vnímal velkou přitažlivost první kartuziánské komunity právě pro toto moudré spojení samoty a bratrského života.

„Hugo byl fascinován obrazem života, který Kartouza nabízela, života čekání na samotného Hospodina: jako pomůcky při této božské činnosti zde bylo bohatství knih skýtající velké možnosti četby a nerušený klid pro modlitbu.

²¹Srv. *Abba Bruno y los Padres del Desierto* [bez autora]. http://www.chartreux.org/es/Abba_Bruno.htm (25. 3. 2010); obsažný zdroj informací k tomuto tématu lze nalézt např. v monografii VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1: Od prapočátků po svatého Jana Zlatoústého*. Praha: Benediktinské arcidiecézní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty 2006.

²²Srv. *Abba Bruno y los Padres del Desierto*.

²³Mezi tyto odlišnosti patří zejména strávení doby uvádění do mnišského života, tj. noviciát, v cele, tedy nikoliv v klášterní komunitě, jak tomu bylo v Palestině. Dalším rozdílem bylo vyčlenění laických bratří, kteří se ve větší míře věnují manuální práci a péči o chod kláštera, čímž umožňují chórovým mnichům věnovat se pouze Bohu. V neposlední řadě se též jedná o odlišnosti v liturgickém životě, což bylo dáno především rozdíly v chápání a prožívání liturgie mezi Východem a Západem.

Ještě víc než tyto možnosti kláštera jej však přitahovali mniši: jejich asketický vzhled, pokojná mysl, svobodná srdce, radostné obličej a čistá řeč. Pravidla života zvala mnichy do samoty, nikoliv však do výstřednosti, jejich cely byly oddělené, srdce však spojená. Každý z nich bydlel o samotě, nic nevlastnil a nic nedělal v duchu nezávislosti. Setrvávajíce v samotě, všichni tvořili společenství: žijíce o samotě mniši neklopýtali o problémy mezilidských vztahů, byť určitý společný život by mohl být některým ku prospěchu. Tyto i další rysy jejich života se zalíbili Hugovi, avšak nadevše oceňoval bezpečnou hradbu poslušnosti (bez které je tak mnoho poustevníků ponecháno samo sobě a vystaveno velkému nebezpečí); proto jej tento život tolik přitahoval a naplňoval nadšením.”²⁴

Tento důraz se v kartuziánském řádu zachoval až dodnes: mnich skládá slavný slib poslušnosti, kterým podřizuje sebe a svojí samotu Bohu, nechává se pokorně vést Statuty a slovem priora.²⁵ Vzorem každého priora je sám sv. Bruno, který dle slov jeho synů z kláštera v Kalábrii, měl pro mnichy sílu otce a něhu matky.²⁶ Prior má být pro všechny své syny, chórové mnichy i bratry, znamením lásky nebeského Otce a sjednocovat je s Kristem takovým způsobem, aby vytvářeli jednotnou rodinu a byli skutečnou „kartuziánskou církví.“²⁷ Autorita priora tedy není hodností, ale službou. Své syny, od kterých se žádným vnějším znakem neodlišuje, vede slovem a především příkladem. I přes náročnost své služby žije stejným životem modlitby ve své cele a sdílí s bratry pravé společenství lásky.

Dnešní *Statuta kartuziánského řádu* vycházejí ze starobylých *Consuetudines* priora Guiga I. z 12. století. V průběhu staletí sice prošla několika revizemi, naposledy po Druhém vatikánském koncilu (v letech 1971 a 1973) a v souvislosti s novým Kodexem kanonického práva v roce 1983 (revize byly schváleny generální kapitulou v roce 1987),²⁸ duch Statut je však stejný jako duch Zvyklostí prvních kartuziánů.

²⁴GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Sancti Hugonis vita*, II, 3. Cit. in: *San Bruno e i certosini*, s. 25.

²⁵Každá kartouza má svého priora, představeného, kterého si ze svého středu volí mniši v tajném hlasování. Ve vedení kláštera mu pomáhají další otcové pověřeni konkrétními úkoly: otec vikář, který je rádcem a zástupcem priora, otec prokurátor, který vede bratry, pečuje o administrativu kláštera a má na starosti kontakt s vnějším světem; otec sakristán, jež má na starosti pravidelnost vyzvánění a pečuje o liturgické předměty a roucha; a nakonec otec mistr (učitel) jehož odpovědností je formace noviců a profesů v jednoduchých slibech.

Shromáždění priorů všech kartuziánských klášterů tvoří generální kapitolu řádu, která se schází každé dva roky ve Velké Kartouze.

²⁶Srv. *San Bruno e i certosini*, s. 38.

²⁷Statuta 1.3.6 a 2.11.7.

²⁸Srv. ASSOCIATION AUXILIAIRE DE LA VIE CARTUSIENNE (ed.). *L'Ordre des Chartreux*. 18. vydání, St-Pierre-de-Chartreuse: Grande Chartreuse 1999, s. 31.

2.2.5 *Excubiae divinae a sanctum otium*

Jak již bylo naznačeno, pramenů, které by popisovaly chápání mnišského ideálu u Bruna a jeho žáků, není mnoho. Můžeme se však opírat alespoň o dva zmiňované Brunovy dopisy, k nimž lze ještě přiřadit i dopis Guiga II. o životě v samotě adresovaný neznámému příteli.

K popisu kartuziánského života Bruno na dvou místech používá obraz bdění, vigílie, latinsky tradičně označovaného jako *excubiae divinae*. Bruno tak podle příkladu Ježíšova, jak jej ukazují evangelia, rozšiřuje praxi noční modlitby (tolik důležité a tolik oblíbené mezi poustevníky) na celé své bytí a jeho život se stává ustavičnou modlitbou před tváří Otce. Ve vigílii kartuzián společně se svými bratry drží „svatou a vytrvalou stráž před návratem svého mistra, aby mu otevřel, když přijde.“²⁹ Tato hlídka tak klade místo eremitů na zvláštní pozici uprostřed celé Církve - přímo do jejího srdce. Brunův eschatologický pohled ji však současně klade do „první linie“. Poustevník jde „vstříc časům“, tajemně vyhlíží „příchod Dne Páně“.³⁰

Dalším obrazem, který Bruno představuje, je obraz přístavu. Poustevník vzdálen od světa již dorazil do přístavu. „Přežil bouřlivé vlny neklidného světa, plného nebezpečí a ztroskotání“ a byl uveden do „tichého odpočinku v bezpečí krytého přístavu“.³¹ Tento obraz je zapotřebí objasnit s přihlédnutím k dobovému slovníku. Přístav je zde představen jako bezpečný a klidný, „*tutus et quietus*“. Pojmy vycházející z kořene *quies* dnes spojujeme téměř výhradně s kontemplativním životem. Bruno jej však zřejmě využívá i k popisu „pouště“, ve které se nachází - k popisu míst, které mu napomáhají k dosažení vnitřního pokoje, ve kterém se Bůh zjevuje a ve kterém se duše setkává s Kristem.³² Druhý „technický pojem“ soudobého kontemplativního života odkazuje na *statio*. Tím je myšlena jednak stabilita místa, tedy nutnost neodcházet, ale taktéž zůstat stát (vzpřímeně), což je starodávný postoj při modlitbě (jehož opakem je *sessio*, zůstávání v sedě v samotě cely). K tomuto se na více místech vrací Guigues s odvoláním na biblickou knihu Pláč: „Ať usedne osamocen a ztichne, když je na něho vložil.“³³

Pokoj (*quies*) evokuje další monastický terminus technicus - *otium*. Toto *otium sanctum* je časem „posvátného odpočinku“, kdy se člověk vzdá světských a materiálních

²⁹Parafraze na Lk 12, 36. Srv. *San Bruno e i certosini*, s. 42.

³⁰Srv. LOUF, André. *San Bruno*. http://www.certosini.info/san_bruno_louf.htm (23. 3. 2010).

³¹Srv. BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à ses fils chartreux, 2. Lettres des Premiers Chartreux I: Bruno, Guigues, Anthelme*. Sources Chrétiennes 88. Paris: Les Éditions du Cerf 1962, s. 82-83.

³²Srv. LOUF, A., op. cit.

³³Pláč 3,28.

starostí a myšlenek, současně je ale plně k dispozici Bohu a setrvává v otevřenosti, připravenosti k modlitbě. Bruno zde s narážkou na sv. Augustína hovoří o *negotiosum otium* - zaneprázdněném či „aktivním“ odpočinku. Tato aktivita však není manuálního, striktně intelektuálního či pastorálního charakteru - jedná se o „vnitřní práci“, která kulminuje v modlitbě.³⁴

S pojmem *otium* úzce souvisí další výraz, užívaný v tradici mnišské modlitby - *vacare Deo*. Znamená zapomenout na všechno a být k dispozici Bohu. Nejedná se ze o to, že bychom Bohu věnovali svůj volný čas, čas, který nebyl vyplněn jinou aktivitou. Naopak *vacare Deo* spočívá v úmyslném vyhrazení si času pro Boha, zasvěcení času Bohu, aby člověk mohl být pouze a zcela s Bohem.³⁵

2.2.6 Klášter a cela

Většina kartuziánských klášterů, má podobnou architektonickou strukturu. Jejím základem je skupina domků, neboli cel, pro chórové mnichy. Tyto cely jsou křížovou chodbou spojeny s důležitými prvky kláštera - kostelem, kapitulní síní, refektářem, knihovnou, kuchyní etc. Uprostřed kvadratury se nachází obvyklá tzv. rajská zahrada, jejíž část bývá využívána jako hřbitov.³⁶

Cela chórového mnicha je skutečnou poustevnou. Je to malý domek s přilehlou zahradou, do kterého bez zvláštního povolení nemá kromě mnicha a jeho představeného vstup žádná jiná osoba. Při vstupu do cely je první místností předsíň zvaná *Ave Maria*. Zde mnich pokaždé, když vstupuje do cely, recituje andělské pozdravení. Odtud se vstupuje do samotné cely, nazývané rovněž *cubiculum*. Zde se nachází malá oratoř s lavicí a klekátkem pro modlitby a recitaci oficia, stůl pro studium, malý jídelní stůl a místo pro spánek. Pro zimní měsíce se v cele nachází kamna na dřevo. Tyto místnosti jsou obvykle (je tomu tak třeba ve Velké Kartouze) situovány v patře. V přízemí se pak nachází dřevník a dílna s truhlářskou stolicí a náradím pro zpracování dřeva. Vedle domku je malá zahrada s přístřeškem. V této cele mnich tráví většinu dne, opouští ji pouze aby se zúčastnil částí Oficia slavených společně v kostele a dalších společných aktivit komunity, o nichž bude řeč v následující kapitole. Z uspořádání cely lze vyčíst i spektrum činností, jimž se kartuzián ve své cele věnuje - modlitba, studium, manuální práce i odpočinek.

³⁴Srv. LOUF, A., op. cit.

³⁵Srv. *La lectio divina dans la tradition de la spiritualité chrétienne* [bez autora]. <http://www.monasterodibose.it/content/view/388/52/1/1/lang,fr/> (12. 12. 2010)

³⁶srov. např. *L'Ordre des Chartreux*, s. 25.

V prvních staletích dějin řádu bylo zvykem, že laičtí bratři-konvrši obývali samostatný klášter vystavěný v nevelké vzdálenosti od obydlí chórových mnichů, dnes však žijí společně v jednom klášteře. Cely bratří však nevypadají stejně jako cely chórových mnichů. Jedná se většinou o jednu či dvě místnosti. I když bratři věnují někdy až šest hodin denně manuální práci (v kuchyni, prádelně, v dílnách či na zahradě), i pro ně má samota cely důležitý význam. V cele bratr recituje části svého officia, modlí se, věnuje čas četbě a studiu. O nedělích a svátcích bratr svojí celu neopouští, vyjma toho, aby se zúčastnil slavení officia v kostele. Pro bratra, stejně jako pro chórového mnicha, je cela místem, kde duše v tichu zakouší Boží přítomnost.³⁷

2.2.7 Liturgie a officium

„Při slavení božského officia jsou mniši hlasem a srdcem Církve. Církev je ta, která jejich prostřednictvím vzdává Otci v Kristu úctu, chválu, přímlyvy a pokornou prosbu o odpuštění hříchů.“³⁸

Tuto funkci mniši plní celým svým životem. Právě v liturgii však je toto jejich povolání a poslání zvláště dobře viditelné. Společné slavení v kostele se týká především každodenní konventuální mše svaté, celebrowané podle starobylého kartuziánského ritu. Rovněž každodenně mniši společně zpívají části officia: matutinum nebo noční officium, ranní a večerní chvály. V neděli a ve sváteční dny se mniši scházejí i ke společnému zpěvu Tercie, Sexty a Nony.

V ostatní dny se tyto hodinky kanonického officia modlí mniši každý ve své cele ve stanovenou hodinu. I ty však mají mít stejný slavnostní charakter a stejnou formu jako části officia slavené společně v kostele. Za zvuku zvonu se tak celá kartouza stává jedním velkým chrámem, kdy z každé cely zaznívají stejné modlitby.

Kartuziánský mnich má ve zvláštní úctě Bohorodičku, která je vzorem kontemplace v tichu a samotě. I proto také podle tradice mnich každý den recituje vedle kanonických hodinek ještě tzv. officium Blahoslavené Panny Marie.³⁹ K její cti je každý den slavena mše svatá. V sobotu, nepřípadně-li na ni svátek, je ke cti Bohorodičky celebrowána konventuální mše svatá.

Mnišský život, a zvláště život kartuziánský, je úzce spjat s liturgií. Kromě každodenního společného slavení Eucharistie v kostele každý otec, v souladu se svým

³⁷Srv. *San Bruno e i certosini*, s. 32nn; *L'Ordre des Chartreux*, s. 52n.

³⁸Statuta 3.21.8.

³⁹Stručně bývá označováno jako officium *de beata*.

poustevnickým životem, slaví mši svatou o samotě v malé kapliče. Pro toto slavení Eucharistie nemá předepsaný čas, může ji proto slavit v hodinu, která je pro jeho život modlitby nejvhodnější - brzy ráno, během dne či večer.

V dějinách kartuziánského řádu bylo velice časté, že konvrši neuměli číst a psát.⁴⁰ Laičtí bratři se můžou zúčastňovat oficia zpívaného chórovými mnichy, při němž buďto čtou žalmy nebo jednoduše naslouchají. Ostatní hodinky kanonického officia se modlí ve své cele formou recitace žalmů, které však můžou nahradit oficiem složeným pouze z modliteb „Otče náš“, „Zdravas“ a „Sláva Otci“, z čehož se se později pravděpodobně ustálila modlitba posvátného růžence, jak je známa dnes.⁴¹

Zvláštní místo uprostřed mnišských modliteb a liturgických slavení má noční officium, někdy nazývané též vigílie (bdění). Koná se uprostřed noci (obvyklý začátek je hodinu po půlnoci) a trvá dvě až tři hodiny podle liturgického dne. Při této modlitbě se střídá zpěv žalmů, čtení Písma nebo církevních Otců s časem tiché modlitby. Část této noční modlitby probíhá v naprosté tmě, jak bylo zvykem již v prvních stoletích existence řádu, kdy mniši zpívali žalmy zpaměti.

2.2.8 Kartuziánský ritus

Kartuziánský ritus se formoval postupně v průběhu staletí. Již v samotných počátcích Bruno se svými společníky vytvořil zvláštní formu liturgie, která lépe odpovídala jejich poustevnickému povolání. Po Druhém vatikánském koncilu sice kartuziánský ritus prošel změnami, stále si však zachovává svůj charakter a zůstává přizpůsobený životu v samotě, takže v něm převládá vnitřní kult a meditace tajemství, která pramení z živé víry.⁴²

Od římského ritu se odlišuje jiným obřadem obětování, velkou prostrací po proměňování a absencí závěrečného požehnání. Liturgická slavení v kartuziánských domech

⁴⁰I v samotném listu svým synům v Kartouze Bruno toto zmiňuje a zároveň zvláštním způsobem oceňuje vysoký stupeň kontemplativní modlitby, jehož bratři dosahují. Srv. BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à ses fils chartreux*, 3. SC 88, s. 84-85.

⁴¹Podle tradice stojí za vznikem této modlitby mnich z kartouzy v Saint-Alban, nedaleko Trèves, Dominique de Prusse, jenž ve stavu duchovní melancholie hledal únik z tohoto stavu meditací nad „mariánským žaltářem“ Henriho Egger de Kalkar, který cirkuloval mezi mnichy v kartouze. Dominique de Prusse, znalý díla Ludolpha le Chartreux *Velký život Ježíše Krista (Grande Vie de Jésus-Christ)*, chtěl spojit tento mariánský žaltář s meditací nad událostmi z Kristova života. V padesáti zvoláních pak shrnuje Kristův život a každé z těchto zvolání spojuje s modlitbou Ave Maria. Tato modlitba pak po staletí pomáhala mnoha duším probouzet horlivost v modlitbě a nezůstat vlažnými. Srv. NABERT, Nathalie. *Prières cachées des chartreux*. Paris: Éditions du Seuil 2009, s. 213.

⁴²Srv. PAVEL VI. *Optimam partem. Epistula ad Andream Poisson, Ordinis cartusiensis ministrum generalem, ob universae religiosae communitatis coetum habendum*. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/letters/1971/documents/hf_p-vi_let_19710418_padre-poisson_lt.html (12.10.2010).

nemají pastorační účel a zpravidla se jich nezúčastňuje nikdo kromě členů komunity.

Ve srovnání s římskou liturgií se kartuziánský ritus vyznačuje velkou jednoduchostí a střízlivostí vnějších znaků. Konventuální mši zpravidla celebuje pouze jeden z otců. Liturgické předměty jsou strohé, bez zbytečných ozdob. Při slavení je kladen velký důraz na prostor ticha, dokonce i slova kánonu pronáší celebrant v uctivé tichosti tak, aby se každý z mnichů mohl sám v hloubi duše spojit s tajemstvím slaveným na oltáři.

Jednoduchost kartuziánské liturgie napomáhá intimnějšímu společenství s Bohem za hranicami viditelného. Četné momenty ticha uprostřed mše nebo nočního oficia vytváří prostor pro vnitřní modlitbu, která by měla doprovázet lidský hlas. K tomuto cíli - vnitřní modlitbě - směřovalo i snažení při vytváření kartuziánského antifonáře. Odráží se v něm tři základní principy - striktní soustředění se na Písmo svaté a vyloučení jakýchkoliv jiných textů; snaha o jednoduchost, vedoucí k zúžení souboru textů používaných při liturgii; a důraz na zamezení tvorby nových textů a nutnost využít již existující zdroje.⁴³

Zmiňovaná jednoduchost se vztahuje i na liturgický zpěv. Specifický kartuziánský chorál sice vychází ze soudobého gregoriánského chorálu, je však výrazně zjednodušen - jednak kvůli omezenému počtu mnichů a rovněž proto, jak pravil již Guigues I., že mniši věnují veškerý svůj čas modlitbě a setrvávání před Hospodinem, a tudíž nemají dostatek času pro nácvik zpěvu.⁴⁴

2.2.9 Práce a studium

Kartuziánský život v sobě zahrnuje jak prvky intelektuální tak manuální práce. Každý chórový mnich směřuje ke kněžství, proto se věnuje studiu filosofie a teologie v mnišském duchu. To znamená, že se vyhýbá zkoumání a spekulacím, nevyhledává nejnovější hypotezy, není příliš kritický, ale usiluje o jednoduchost. Kontemplativní způsob života, ticho, samota cely a vnitřní rovnováha umožňují hluboké a osobní osvojení si studovaných pravd. Díky neustálému kontaktu s Písmem mnich nenabývá pouze „postačující teologické vzdělání“ nutné pro svěcení. Získává pevný a jasný teologický cit a základy, na kterých posléze může stavět při kontemplaci nebeských věcí. Duchovní a intelektuální formace mnicha však nekončí jeho slavnými sliby či kněžským svěcením. Trvá celý život, čímž přestává být pouze zdrojem poznání, ale stává se integrální součástí jeho

⁴³Srov. NABERTH, N. *Prières cachées des Chartreux*, s. 44.

⁴⁴Srv. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Coutumes de Chartreuse* 14,5. Sources Chrétiennes 313. Paris: Les Éditions du Cerf 2001, s. 196-197.

sjednocení s Bohem.⁴⁵

Manuální práce je neoddělitelnou složkou kartuziánského života. Otcové mají pro práci podle aktuálních potřeb vyhrazenou část doby mezi Sextou a nešporami. V tomto čase se mohou věnovat jednak péči o svou zahradu a celu, zvláště pak přípravě dřeva na zimu, případně se podílí na jiné práci pro dobro kláštera dle svých zručností či dle přidělené služby.

Laičtí bratři se oproti tomu ve všední den věnují manuální práci šest až sedm hodin. Jejich práce je různorodá podle potřeb kláštera, který se snaží o soběstačnost a co nejmenší závislost na vnějším světě. Svoji práci vykonávají pokud možno osamotě a mlčky.⁴⁶

2.2.10 Ježíš - vzor života

Bruno byl v době svého odchodu z Remeše zkušeným učitelem, strávil v místní prestižní škole několik desetiletí. Ve svém hledání pravé moudrosti se vzdává všeho a stává se sám znovu učeníkem. Vstupuje do Kristovy školy, kde se pod vedením Ducha svatého touží naučit božské filosofii.⁴⁷

„Ježíš se uchyloval na kopce, aby se v samotě modlil. Jeho příklad nás učí, že když se i my chceme modlit k Bohu s čistým a panenským srdcem, máme se též vzdálit od veškerého ruchu a zmatku davů; abychom se už v tomto životě alespoň částečně přiblížili obrazu té blaženosti, jež je přislíbena svatým na konci věků, kdy se uskuteční slova apoštola: Bůh všechno ve všem.“⁴⁸

Podobně jako Cassianus prezentují i různí kartuziánští autoři Ježíše z Nazareta jako vzor kartuziánského způsobu života a nejlepší příklad hodný následování. V jeho pozemském životě můžeme nalézat celou řadu událostí, ve kterých mnich může nalézat příklad a posilu.

Ježíš odchází do pouště, aby se zde v samotě oddával modlitbě a vnitřnímu setkávání s Otcem, nešetřě přitom své tělo postem a bděním, aby tak duchovními zbraněmi

⁴⁵Srv. *L'Ordre des Chartreux*, s. 46n.

⁴⁶Srv. tamtéž, s. 54n.

⁴⁷Srv. LOUF, A., op. cit.

⁴⁸„Il se retire cependant sur le montagne, afin d'y prier solitaire. Son exemple est une leçon: Si nous voulons, nous aussi, prier Dieu d'un coeur pur et vierge; fuions comme lui le fièvre et la confusion des foules; afin de reproduire dès cette vie quelque image du moins de l'état bienheureux promis aux saints dans l'éternité, et que pour nous se réalise la parole de l'Apôtre: Dieu tout en tous.“ JEAN CASSIEN. *Conférence X, VI. Conférences VIII-XVII*. Sources Chrétiennes 54, Paris: Les Éditions du Cerf 1958, s. 80-81.

odolával pokušení Satana.⁴⁹ Stejnými pokušeními prochází i mnich, zvláště ten, jenž se prvně vydává na cestu pouští. Přijímá je v duchu chudoby Božích synů a zřeknutím se vlastní vůle, podle příkladu, který zanechal Ježíš Kristus během svého pozemského života.⁵⁰ Těmito boji s pokušením a dalšími cvičeními tělesné askeze kartuziáni následují Krista a „nesou na svém těle Kristovu smrt, aby mohli mít účast i na jeho životě.“⁵¹

Však nikoliv pouze tělesnou askezí jsou mniši připodobňováni Kristu. Skrytým životem jej následují v jeho poníženém životě v Nazaretě, poslušností se připodobňují jemu, jenž byl poslušen Otci až k smrti na kříži, pokáním participují na jeho vykupitelském díle, životem ve společenství napodobují jeho lásku k bratřím a konečně - jedná-li se o chórové mnichy - přijetím svátosti kněžství se tak jako on stávají současně knězem i obětí.⁵²

2.2.11 Kartuziánský řád dnes

V průběhu dějin měl řád až 150 domů převážně ve Francii a přilehlých zemích, na začátku 20. století jich bylo stále víc než 70. Na starém kontinentu bylo značné množství kartouz uzavřeno, poslední v roce 2001 kartouza v Sélignac.⁵³ Několik někdejších kartuziánských domů našlo nové obyvatel v komunitách tzv. betlémských mnichů a mnišek.⁵⁴ V posledních desetiletích však bylo založeno i několik nových domů: ve Spojených státech (1971), Brazílii (1984), Argentíně (1998) a Jižní Koreji (2004, mužský i ženský klášter). Celkem v 18 mužských domech dnes žije svůj život modlitby přibližně 370 mnichů, v šesti ženských kartouzách necelých 80 mnišek.⁵⁵

⁴⁹Srv. Statuta 1.2.10.

⁵⁰Srv. Statuta 1.7.1.

⁵¹Statua 1.7.4.

⁵²Srv. A CARTHUSIAN. *The Call od Silent Love: Carthusian Novice Conferences*. London: Darton, Longman and Todd 1995, s. 57-59.

⁵³Dnes zde sídlí společenství laiků, které nabízí možnost rekolekcí v kartuziánském duchu pro zájemce z celého světa.

⁵⁴*Famille monastique de Bethléem, de l'Assomption de la Vierge et de saint Bruno*, mnišská rodina vzniklá v návaznosti na promulgaci dogmatu o Neposkvrněném početí Panny Marie. Mniši i mnišky žijí životem podobným životu kartuziánských komunit. V liturgii čerpají z bohatství tradice Východní církve. Dnes je po celém světě 28 ženských a 5 mužských komunit betlémských mnišek a mnichů.

⁵⁵Srv. *L'Ordre aujourdhui* [bez autora]. <http://chartreux.org/fr/aujourd'hui.htm> (12. 10. 2010).

Kapitola 3

Prostor modlitby

Dříve, než bude pojednáno o samotné kartuziánské modlitbě, je zapotřebí zaměřit pozornost na ty aspekty kartuziánského života, které jej nějakým způsobem odlišují od jiných mnišských komunit a které zásadním způsobem ovlivňují jak chápání modlitby u kartuziánských autorů, tak především samotný charakter modlitby kartuziánské rodiny.

3.1 Samota

Ve Statutech řádu čteme o prvních otcích, kteří - obrazně řečeno - „následovali světlo hvězdy z Východu“, tedy světlo těch raných východních mnichů, ve kterých ještě stále hořela památka na nedávno prolitou krev Páně a kteří se utíkali do pouští, aby zde vedli život samoty a chudoby v duchu.

„Podobně mniši, kteří hledají stejný cíl, musí činit tak jako činili oni; musí se utíkat do pouští vzdálených od lidí a do cel odloučených od hluku světa i od kláštera samotného a musí se sami odcizovat světským starostem“.⁵⁶

Nejsou to ovšem pouze Otcové pouště, kteří inspirovali sv. Bruna, jeho společníky a následovníky.

„Zvláště ve Starém a Novém zákoně téměř všechna největší a nejhlubší tajemství byla Božím služebníkům zjevena nikoliv ve shonu davu nýbrž v samotě.“⁵⁷

Předobrazem tohoto odchodu na poušť je starozákonní Exodus, kdy se Hospodin zjevil uprostřed putování pouští. Podobné obrazy setkání s Hospodinem v samotě pouště či

⁵⁶Statuta 1.3.1.

⁵⁷Statuta 1.2.3.

noci nalézáme v příbězích Jáкова, Eliáše či Elíшы. Zvláštní místo mezi těmito proroky však patří Janu Křtiteli, který je uctíván jako patron všech eremitů.⁵⁸

3.1.1 Odloučení od světa

„Opustit svět, aby se člověk mohl v samotě oddat intenzivnější modlitbě není než zvláštní způsob vyjádření Kristova paschálního tajemství: smrt pro vzkříšení.“⁵⁹

I v tomto textu z poměrně nedávného dokumentu Kurie se odráží volání do pouště, následování židovského národa pod horu Sinai, následování Ježíše, který se během svého pozemského putování často uchýloval do pouště či na jiná pustá a osamělá místa, aby se v bdění a modlitbě setkal s Otcem.

Samota kartouzy je charakteristická radikálním odloučením od světa, životem v ústraní a omezením kontaktů se světem.⁶⁰ Bránu kláštera, která je viditelným znamením tohoto odloučení, mniši opouští pouze pro pravidelné každotýdenní *spatio* a ze zdravotních důvodů.

3.1.2 Samota cely

Ještě výraznějším znamením odloučení je samotná cela, ve které chórový mnich přebývá a kterou neopouští vyjma společných liturgických slavení a nutných návštěv představeného či knihovny. Statuta připomínají, že mnišská cela je oním privilegovaným místem pro sjednocení s Bohem:

„Naše úsilí a náš cíl je především zasvětit svůj život tichu a samotě cely. Je to posvátné místo, kde - jako člověk se svým přítelem - Hospodin často hovoří se svými služebníky; zde je věrná duše sjednocena s Božím slovem, zde se nevěsta připravuje pro svého ženicha, zde se země pojí s nebem, božské s lidským.“⁶¹

⁵⁸Rovněž samotná Velká Kartouza je od svého založení sv. Brunem zasvěcena Bohorodičce a Janu Křtiteli.

⁵⁹SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS. *Instructio de vita contemplativa et de monialium clausurae*, I. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsclife/documents/rc_con_ccsclife_doc_19690815_de-vita-contemplativa_lt.html (5. 11. 2010).

⁶⁰Obvykle jsou povoleny pouze návštěvy nejbližších příbuzných zpravidla jednou ročně. Korespondence pouze se souhlasem představeného. Zprávy o dění v Církvi a ve světě bratřím dle uvážení sděluje opat při týdenní rekreaci.

⁶¹Statuta 1.4.1.

Otcové pouště se předháněli v chválách na věrnost vlastní cele, kde se poustevník cítí jako ryba ve vodě. Mnozí Otcové říkali, že mnich má sedět ve své cele, která ho všemu naučí. V tomtéž duchu psal i Guillaume de Saint-Thierry kartuziánským mnichům z Mont-Dieu:

„Cela nesmí být vnuceným vězením ale místem pokoje; ústraním, nikoliv úkrytem. Člověk, se kterým přebývá Bůh, není nikdy méně osamocen, než když je sám.“⁶²

Cela je místem zápasu a zároveň setkání s Hospodinem, místem, kde se mnich cítí být „vyvoleným“.⁶³

Do dnešního dne se v kartouze zachoval obřad *inclusio*, při kterém novice bezprostředně poté, co přijme mnišský oděv, celá komunita odvede do jeho cely, kde se nad ním prior modlí. Od tohoto momentu je novic a později mnich, řečeno slovy sv. Bernarda, „zavřen pro lásku Kristovu“, latinsky „*amore Christi inclusus*“.⁶⁴

Guillaume de Saint-Thierry v zmiňovaném listu používá malou slovní hříčku, když přirovnává mnišskou celu (latinsky *cella*) k nebi (latinsky *caelum*). Podobnost však nevidí pouze ve slovech, ale i v tom, co je zde „skryto“ (latinsky *celare*).

„Co je ukryto v nebi, má být ukryto i v cele; co se děje v nebi, má se dít i v cele. Co to je? Setrvávat v Bohu a radovat se z něj.“⁶⁵

Dále pak o mnišské cele mluví jako o chrámu, místu, kde se odehrává setkání duše s Bohem; místu, kde působí Boží moc. Cela svého obyvatele živí, vede po cestě k dokonalosti a dělá jej hodným setkání s Hospodinem.⁶⁶

Mnich, který věrně setrvává ve své cele a nechává se jí formovat, postupně zjišťuje, že jeho život se stává jednou nepřetržitou modlitbou. Vnitřního pokoje však nemůže dosáhnout než za cenu těžkého boje - strohého života ve věrnosti zákonu kříže a dobrovolného přijímání zkoušek, kterými jej Bůh zkouší tak, jak se zkouší zlato v peci. Takto poté, co byl mnich očištěn v noci trpělivostí, a poté, co byl potěšen a nasycen

⁶²GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu*, 29. SC 223, s. 168-169. Překlady citací z děl Otců a středověkých autorů jsou pořízeny autorem na základě francouzských kritických překladů, jež vycházely v ediční řadě Sources Chrétiennes, s přihlédnutím k latinskému originálu.

⁶³Srv. LOUF, A., op. cit.

⁶⁴Srv. tamtéž.

⁶⁵„Et quod celatur in caelis, hoc est in cellis; quod geritur in caelis, hoc et in cellis. Quidnam hoc est? Vacare Deo, frui Deo.“ GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu*, 31. SC 223, s. 168-171.

⁶⁶Srv. GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu*, 32-35 passim. SC 223, s. 170-173.

nepřetržitým meditováním Písma a zaveden Duchem svatým do hlubin vlastní duše, je nyní připraven nejen Bohu sloužit, ale v lásce k němu přilnout.⁶⁷

3.1.3 Vnitřní samota

Kláster a cela však zajišťují pouze „vnější“ samotu. Jsou pouze prvním krokem, který umožňuje usilovat o samotu „vnitřní“, o čistotu srdce, kdy mnich zdržuje svou mysl ode všeho, co není Bůh nebo nevede k němu. Tak se mnich učí „zvyku tichého naslouchání srdci, jež dovoluje Bohu vstupovat všemi cestami.“⁶⁸

Mnišská tradice zde hovoří o odřeknutí se světa nebo stvoření pro přilnutí k Bohu.⁶⁹ Duše, usilující o toto duchovní „panenství“ se straní všeho, co není Bůh, aby se uchovala pouze po Boha samého.⁷⁰

Toto odpoutání či zřeknutí se však neznamena, že by člověk přestal mít rád. Právě naopak, největší přikázání přece zní „milovat budeš Boha celým svým srdcem [...] a svého bližního [...]“.⁷¹ Odpoutání se tedy spočívá ve správném nasměrování lásky, která může žít, sdílet se a následně odstraňovat všechno, co zabraňuje plnému dávání se.⁷²

3.1.4 Poušť

Ať už je řeč o jakémkoliv stupni odloučení a uzavření se před světem, smysl tohoto postoje je stále tentýž, jaký jsme našli u prvních otců mnišského hnutí vůbec - odchod do pouště. Z výše řečeného by se však mohlo zdát, že poušť je takřka idylickým místem klidu, kde mnich či poustevník žije své povolání a usiluje o vzrůst ve ctnostech a život s Bohem. Všichni poustevníci, počínaje prvními otcí pouště, však dosvědčují, že tomu tak není. Dokonce již v evangeliu nalezneme sdělení, že poušť je místo obývané služebníky Zla.⁷³ Odejít do pouště znamená dříve nebo později projít ohnivou výhní pokušení, kterou lze přežít pouze díky působení moci vzkříšeného Krista.⁷⁴

Pro toho, kdo se uchyluje do pouště, stává se brzy samota tíží, monotónně plynoucí dny způsobují nudu, srdce touží po jakémkoliv vnějším impulzu. Vzpomínky a fantazie

⁶⁷Srv. Statuta 1.3.2.

⁶⁸Statuta 1.4.2.

⁶⁹„Détachement du créé pour un attachement a Dieu.“ Srv. např. GOZIER, André. *Le regard intérieur: Dom Augustin Guillerand et la spiritualité de la chartreuse*. Paris: Meme 1991, s. 43.

⁷⁰Srv. tamtéž.

⁷¹Mt 22,7-39.

⁷²Srv. UN CHARTREUX. *Silence Cartusien*. [b.m.]: La Corriere de la Grande Chartreuse 1988, s. 45.

⁷³Srv. Mt 4,1.

⁷⁴Srv. LOUF, A., op. cit.

se rodí a bují i v čase modlitby a čtení. Jeden z velkých učitelů pouště, Evagrios Pontikos, zavedl pojem *akédia*, jimž popisuje tuto zkušenost únavy, téměř až na hranici zoufalství, kterou zakouší každý, kdo déle setrvává na poušti.

„Démon *akédie*, který se nazývá též poledním démonem, je ze všech nejtíživější a útočí na mnicha kolem čtvrté hodiny a obléhá jej až do deváté hodiny. Nejdříve budí zdání, že se slunce jen loudavě pohybuje a den se zdá mít padesát hodin. [...] Dále pak podněcuje nelibost vůči místu, kde se mnich nachází, dokonce i vůči samotnému způsobu jeho života, vůči práci rukou, a dokonce vnuká myšlenky, že mezi bratry vymizela láska a není, kdo by jej utěšil.“⁷⁵

Díky těmto zkouškám a vnitřním zápasům se poustevník přesvědčuje, že není lepší než jiní lidé. Poušť jej učí být prostě člověkem slabým a pokorným, doufajícím v Boží milost.⁷⁶ Bůh totiž svůj lid vede na poušť, „aby jej pokořil a vyzkoušel a poznal, co je v jeho srdci.“⁷⁷

Mnich se zde musí nechat vést Duchem svatým, který jej vede na poušť stejně jako vedl Ježíše. Na poušti totiž může vydržet pouze tehdy, když bude člověkem modlitby a kontempace - tak jako Ježíš během čtyřiceti dní na poušti. Celou svou duší před tváří Boží, všechny své mohutnosti zaměřeny a ponořeny v kontemplaci, osvobozené ode všech jiných aktivit. S otevřeným srdcem žádat o milost a pokorně děkovat i za odmítnutí.⁷⁸

3.2 *Quies*

Ticho a samota mají mnoho společného. Ticho chrání vnitřní samotu a otevírá člověka k setkání s Bohem.

„Pouze ten, kdo naslouchá v tichu, uslyší šum jemného vánku, ve kterém se zjevuje Hospodin.“⁷⁹

⁷⁵„Le démon de l'acédie, qui est appelé aussi „démon de midi“, est le plus pesant de tous; il attaque le moine vers la quatrième heure et assiège son âme jusqu'à la huitième heure. D'abord, il fait que le soleil paraît lent à se mouvoir, ou immobile, et que le jour semble avoir cinquante heures. [...] En outre, il lui inspire de l'aversion pour le lieu où il est, pour son état de vie même, pour le travail manuel, et, de plus, l'idée que la charité a disparu chez les frères, qu'il n'y a personne pour le consoler.“ EVAGRIOS PONTIKOS. *Praktikos* 12, 1-13. ÉVAGRE LE PONTIQUE. *Traité pratique ou Le Moine*. Sources Chrétiennes 171. Paris: Les Éditions du Cerf 1971, s. 520-524.

⁷⁶Srv. *Abba Bruno y los padres del desierto*.

⁷⁷Dt 8,2.

⁷⁸UN MOINE. *L'Ermitage*. Genève: Ad Solem 2005, s. 45n.

⁷⁹Statuta 2.14.1.

Kartuziáni jsou bratři, kteří žijí mlčky vedle sebe, každý respektuje vnitřní dialog toho druhého s Hospodinem.⁸⁰

Tichem se však nerozumí pouze absence hluku nebo řeči. Ticho má význam mnohem hlubší. Část významu tohoto pojmu, jak již bylo řečeno,⁸¹ lze označit spíše slovem pokoj, klid (z latinského *quies*), ve smyslu osvobození se ode všech (světských) aktivit a bezvýhradné zaměření se na Boha. Byzantská tradice pro tento stav používá slovo *hésychia* (řec. *hésychia* - klid, pokoj, ticho),⁸² latinská tradice jej označuje již zmiňovaným výrazem *quies*.

Je zde tedy řeč o jakémisi vnitřním tichu, náročněji dosažitelném, než je ticho oproštěné od slov. Tichu, které je současně podmínkou i plodem sjednocení s Bohem v kontemplaci; tichu, které spočívá v odmítnutí bloudících myšlenek a fantasií, nepřítomnost myšlenek a starostí, ztišení, vnitřní klid, pokoj srdce.⁸³

Nesčetné příklady zápasů o tento druh ticha nalzáme u Pouštních Otců a dalších mnišských autorů. Toto ticho však není samoúčelné. Je to prostředek pro setkání duše s Bohem, které se odehrává mimo všechna slova jako jednoduchá výměna pohledů: jazyk lásky, jenž je jazykem věčnosti.⁸⁴ Život v tichu tedy v tomto světle dostává nový rozměr, kterým je život v připravenosti na setkání s Bohem, život v naslouchání.⁸⁵

Toto *quies* je korunou cesty mnicha, který usiloval o věrnost ve svém hledání Boha.

„V samotě tedy nechť duše mnicha je jako klidné jezero, jehož vody pramení z nejčistších pramenů ducha a neznepokojevan zvěstmi zvenčí jako jasné zrcadlo odráží pouze jeden obraz, obraz Krista.“⁸⁶

⁸⁰Srv. *San Bruno e i Certosini*, s. 65.

⁸¹Viz kapitola 2.2.5 této práce.

⁸²Zde chápeme tento termín v jeho původním významu, jak byl používán u Otců pouště a jejich současníků - viz následující exkurs. Pozdější spekulace a kontroverze hesychastů v době Gregoria Palamy a dalších nyní ponecháváme stranou.

⁸³Srv. *San Bruno e i Certosini*, s. 78.

⁸⁴Srv. tamtéž, s. 65.

⁸⁵Srv. tamtéž, s. 74.

⁸⁶Statuta 2.13.15.

Exkurs: Hesychasmus

Jedna z velkých duchovních tradic křesťanského Východu nese jméno hesychasmus.⁸⁷ V samotném názvu rezonuje již zniňované slovo *hēsychia*, pokoj, jehož latinský ekvivalent *quies* často nalézáme u kartuziánských autorů. Cílem hesychastů bylo spočinutí duše v Bohu, dosažení pokoje Kristova. Toho se usilovali dobrat několika prostředky: útekem od světa do samoty a bdělostí srdce (řecky *népsis*), které vedly k ustavičné modlitbě. Právě tato snaha o ustavičnou modlitbu je nejvýraznějším rysem hesychastického hnutí.

V širokém slova smyslu je každé přebývání člověka před tváří Hospodinovou modlitbou. Je však zapotřebí, aby se toto přebývání stalo ustavičným, nepřerušovaným, stejně jako dýchání nebo tlukot srdce.⁸⁸ Začátek cesty, jež vede k ustavičné modlitbě, bývá v hesychastické tradici označován řeckým pojmem *praxis*. Ta vede ke konemplaci, k modlitbě srdce (řecky *theória*). Zachováváním příkázání a snahou o čistotu srdce usiluje o vzrůst v ctnosti. Velký důraz je kladen právě na snahu nepřijímat do srdce myšlenky, které odvádějí od Boha. Tomu všemu má napomáhat ustavičné pamatování na Hospodina v meditaci v starobylém slova smyslu takzvaného přežvykování (latinsky *ruminatio*).⁸⁹ Oblíbenou formou byly stručné opakované modlitby, často založené na výrociích z Písma, avšak nejčastěji užívanou formulací se stala tzv. „modlitba Ježíšova“:

„Pane, Ježíši Kriste, Synu Boží, smiluj se nade mnou hříšným.“⁹⁰

Hesychasté však nezůstali jen u modlitby jako duševní či duchovní aktivity. Do tohoto snažení o spočinutí v Bohu zapojili celého člověka. Za nedílnou součást cesty k ustavičné modlitbě považovali posty, noční bdění a další asketické praktiky. Zároveň rozvinuli metodu sjednocení modlitby s dýcháním a tlukotem srdce.

Jak již bylo řečeno, tyto metody nejsou cílem hesychastů. Jak to vystihl v jednom ze svých dopisů Theofan Zatvornik:

⁸⁷Hesychasmus se na Východě vyvinul ze dvou nezávislých zdrojů. Jedním byla tradice života modlitby Pouštních Otců, druhým zdrojem bylo učení řeckých Otců o zbožštění člověka v Kristu. Toto téma je však příliš široké na to, aby zde mohlo být probráno v úplnosti, proto je zde k dispozici jen nástin, který umožní lépe pochopit souvislosti a inspirace kartuziánské modlitby. K dalšímu studiu problematiky lze v našem jazykovém prostředí doporučit zejména studii VOPATRNÝ, Gorazd. *Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy*. Brno: Luboš Marek 2003; jakož i čerstvou publikaci SLÁDEK, Karel. *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*. Červený Kostelec: Pavel Mervart 2010.

⁸⁸Srv. LOSSKY, Vladimír. *The Mystical Theology of the Eastern Churches*. Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press 1976, s. 209.

⁸⁹Srv. A CARTHUSIAN. *The Way od Silent Love*, s. 16.

⁹⁰Cassianus uvádí též jinou formulaci, tradovanou od dob Pouštních Otců: „Kéž se ti, Bože, zlíbí mě vysvobodit! Pospěš mi, Pane, na pomoc!“ Ž 69 (70), 1 (překlad V. Renč). Srov. CASSIANUS. *Conférence X, X.*, SC 54, s. 85.

„Cílem našeho hledání je oheň milosti, který vstupuje do srdce. [...] Když se tato Boží jiskra - milost - objeví v srdci, je to právě modlitba Ježíšova, která ji rozdmýchá a dá jí vzplanout v oheň. Avšak sama oheň nevytváří, pouze umožňuje jeho přijetí tím, že vnáší řád do myšlenek a připravuje duši, aby mohla stanout před Hospodinem.“⁹¹

Není pak divu, že v kartuziánských přednáškách novicům nalezneme k této východní hesychastické tradici vyjádření, že není těžké nalézt kartuziánské autory, kteří mluví a píšou ve stejných pojmech.⁹²

3.3 Vnitřní svoboda a čistota srdce

Při pohledu zvnějšku se život kartuziánů může zdát jako život pevně vymezený souborem předpisů a nařízení ve všech oblastech života. Do jisté míry je tento pohled pravdivý pro ty, kteří jsou na začátku cesty svého života v samotě. Novic potřebuje poměrně přesný řád a pravidla, aby se vyvaroval zbloudění a nenechal se unést vlastními emocemi. Zde však obzvláště platí, že pravidla hrají roli pedagoga (řec. *paidagogos*, srv. Gal 3,24) na cestě k duchovní svobodě, když napomáhají vypěstovat si větší vnímavost na „vnitřní pravidla“, na přítomnost Ducha svatého v hlubinách srdce.⁹³

Mnišská tradice učí, že pro očištění srdce je zapotřebí bdělost, a to bdělost jednak vnější - prcháání před nástrahami zla, a pak - především - bdělost vnitřní. Tato vnitřní bdělost, tradičně označována řeckým slovem *népsis*, hlídá myšlenky, city a jiná hnutí mysli, která vychází z hloubky člověka. Tato bdělost však není neurotickou ostražitostí, ale spíše vnímavým pozorováním. V pokoji všechno sleduje a bez dlouhých debat na základě jednoduchého a často intuitivního soudu odmítá vše, co je diskutabilní a co znepokojuje. Jejím základem je spíše instinkt srdce pro dobro než analýza.⁹⁴

Čím déle mnich žije ve své cele, tím raději v ní setrvává, pokud se zaměstnává užitečným a uspořádaným způsobem. Statuta mnicha vybízí, aby se

„čas od času zastavil v klidném naslouchání svému srdci, které umožňuje Bohu vstoupit přes všechny dveře srdce. Taktose s Boží pomocí vyvaruje nebezpečí, která často hrozí poustevníkům, totiž aby ve své v cele nepolevil

⁹¹LOSSKY, V., op. cit., s. 211.

⁹²Srv. např. A CARthusIAN. *The Way of Silent Love*, s. 17.

⁹³Srv. LOUF, A., op. cit.

⁹⁴Srv. A CARthusIAN. *The Way of Silent Love*, s. 10.

v úsilí a aby nakonec nebyl započten mezi vlažné.“⁹⁵

Velký učitel mnišské tradice, Cassianus, ve svých Konferencích píše:

„Neboť zisk z pústu nevyrovná ztrátu způsobenou hněvem, ani není prospěch ze čtení tak velký jako škoda z opovrhování bratrem. O tyto věci druhotného významu, jako půst, bdění, samota a meditace Písma, máme usilovat s ohledem na náš hlavní cíl, to jest čistotu srdce, což je láska, a na jejich úkor nesmíme polevit z této hlavní ctnosti. Neboť dokud je tato ctnost [lásky] v nás nedotčena a nenarušena, nepřijdeme k újmě, když jsme nuceni zanedbat některý z prostředků pro její dosažení.“⁹⁶

Život v samotě a tichu není lehký a cesta za cílem je náročná, Bůh však „svým atletům dává odměnu, po které touží: pokoj, který svět nezná a radost v Duchu svatém.“⁹⁷

⁹⁵Statuta 1.4.2.

⁹⁶„On gagne moins par un jeûne que l'on ne perd par un mouvement de colère; et le profit que l'on retirerait de la lecture n'égalé pas le dommage encouru pour le mépris d'un frère. Il convient, par conséquent, de rapporter les choses secondaires, jeûnes, veiller, retraite et méditation des Écritures, à notre but principal, c'est-à-dire à la pureté du coeur, qui est la charité ; et non point de mettre en déroute, à cause d'elles, cette vertu première; laquelle demeurant entière et sans atteinte; rien n'est capable de nous nuire, même si la nécessité nous oblige négliger quelque pratique accessoire.“ CASSIANUS: Conférence I,VII. JEAN CASSIANUS: *Conférences* I-VII. Sources Chrétiennes 42. Paris: Les Éditions du Cerf 1955, s. 84-85.

⁹⁷BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à Raoul le Verd*, 6. SC 88, s. 70-71.

Kapitola 4

Povolání k modlitbě

„Není to strach, ani kajícnost, ba dokonce ani rozumnost, co naplňuje poustevny klášterů. Je to láska Boží.“⁹⁸

4.1 Modlitba

Jeden z pokusů o definici modlitby, který byl kdysi připisován svatému Augustinovi, zní:

„Modlitba je duchovní pozvedání mysli, je to obrácení duše k Bohu v ponížené a zbožné lásce.“⁹⁹

Podobných definic modlitby lze nalézt nesčetné množství. Dom Augustin Guillerand¹⁰⁰ ve své knize *Před tváří Boží* nabízí definici modlitby sv. Jana Damašského:

„V modlitbě Boha prosíme o vše, co je potřebné.“¹⁰¹

Již tento samotný akt prosby však v sobě nese známku toho, koho prosíme. Jak píše dom Guillerand, Boha můžeme prosit pouze o to, oč sám chce abychom ho prosili - a

⁹⁸Pius XII. *Proslov na Kongresu pro studium východního mnišství* (Congres des Études du Monachisme oriental), duben 1958, cit. in: UN MOINE, op. cit., s. 39.

⁹⁹„Oratio est mentis devotio, id est conversio in Deum per pium et humilem affectum.“ Pseudo-AUGUSTINUS. *De spiritu et anima*, 50. MIGNE, Jacques-Paul. *Patrologiae cursus completus: Series latina*. Sv. 40. Paris 1865, col. 816.

¹⁰⁰Dom Guillerand je jedna z nejvýraznějších postav kartuziánského řádu minulého století a jeden z mála kartuziánských autorů, jenž je znám jménem. Narodil se v roce 1877, v roce 1916 po víc než deseti letech kněžské služby vstoupil do kartouzy ve Valsainte, Švýcarsko. Nějaký čas působil jako vikář kartuziánských mnišek, později byl priorem kartouzy Vedana. Zemřel ve Velké Kartouze v dubnu 1945. Po domu Guillerandovi se zachovalo rozsáhlé literární dílo, které bylo po jeho smrti knižně publikováno. Český překlad žádného z jeho děl doposud není k dispozici.

¹⁰¹GUILLERAND, Augustin. *Face à Dieu: La prière selon un Chartreux*. Saint Maur: Parole et Silence 1999, s. 16.

tím je Bůh sám. Modlitba je tedy prosbou o sjednocení s Bohem, proměnu v něm. Je prosbou o milost moci vstoupit do blízkého vztahu s Bohem a sdílet jeho život v lásce a radosti, být vlastněn Bohem a vlastnit ho.¹⁰²

„Vlastnit znamená vidět objekt své lásky a nalézat v něm úplné štěstí. To, co vidíme, je v nás přítomno skrze svůj obraz. Odtud ono krásné slovo „přítomňovat“. Tato přítomnost umožňuje kontemplaci, která pak do člověka vtlačuje črty toho, co vidíme. Jednou vtlačené, tyto rysy zůstávají nekončící přítomností, která bez přestání obnovuje radost.“¹⁰³

4.2 Kartuziánské povolání

Jedna z definic mnicha říká, že je to „člověk touhy“.¹⁰⁴ Žene jej ustavičná žízeň po Bohu, která mu nedovolí spokojit se se stvořenými věcmi. Bůh nenechá člověka, aby se jím přesýtil, naopak vytváří v člověku stále větší prostor pro lásku a rozněcuje jeho touhu.¹⁰⁵

Jednou z cest jak se snažit o naplnění této touhy je cesta mnišského a zvláště kartuziánského povolání. O motivech, které člověka vedou k této cestě, čteme v jednom ze dvou zachovaných dopisů sv. Bruna.¹⁰⁶ Prvním motivem, o němž Bruno mluví, je motiv lásky. Nikoliv však jednostranné, ale oboustranné lásky mezi Bohem a tím, kdo ho následuje. Plně odpovědět na Boží výzvu lásky však člověk může jen tehdy, zanevřeli na slávu a bohatství tohoto světa, které jsou pro duši břemenem.¹⁰⁷

Dále pak Bruno apeluje na rozum a moudrost. Odkazuje na „vyšší zájem“ a argumentuje výlučností lásky, kterou si Bůh nárokuje:

„Kdo si přeje být přítelem tohoto světa, stává se nepřítelem Božím.“¹⁰⁸

Je důležité přemáhat své lidské vášně a náklonnosti, a utéci před bouří světa do klidného zálivu, kde nalezne odpočinek.

¹⁰²Srv. tamtéž, s. 18. „Vlastněním Boha“ se míní stav, kdy je člověk zcela a nepřetržitě s Bohem. Na dnešního čtenáře může tato formulace působit poněkud nepatřičně, nicméně objevujeme ji napříč celou kartuziánskou tradicí. U dom Guilleranda patří mezi ústřední pojmy jeho teologie, viz následující citace.

¹⁰³Tamtéž, s. 18-19.

¹⁰⁴Srv. A CARTHUSIAN. *The Way of Silent Love*, s. 28.

¹⁰⁵Srv. tamtéž.

¹⁰⁶Dopis je adresován Raoulu le Verd, Brunovu příteli z Remeše, který společně s Brunem složil slib hledat Boha na cestě mnišského povolání, avšak kvůli okolnostem realizaci svého slibu neustále odkládal.

¹⁰⁷Srv. BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à Raoul le Verd*, 7. SC 88, s. 72-73.

¹⁰⁸„Qui veut être ami de ce monde se rend ennemi de Dieu.“ Srv. BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à Raoul le Verd*, 8. SC 88, s. 72-73.

Vedle těchto výzev pak v dopise nalézáme také varování, kterým Bruno vybízí k bázni před Hospodinem a před jeho soudy:

„Je tedy důležité, abys svou povinnost zvažil pečlivě. Nestačí-li ti pozvání lásky a nežene-li tě vyhlídka na tak prospěšná dobra, nechť tě alespoň přinutí potřeba a strach před trestem.“¹⁰⁹

Z uvedeného vidíme, že iniciátorem povolání je Bůh sám. Toto povědomí se odráží i v samotných Statutech, jejichž úvodní věta říká:

„Ke chvále a slávě Boží Kristus, Otcovo Slovo, si od počátků skrze Ducha svatého povolával muže, které chtěl uvádět do samoty a sjednotit se sebou v důvěrné lásce.“¹¹⁰

4.3 Cesta modlitby

Jeden prvních kartuziánských autorů, Guigues I., pátý prior Velké Kartouzy, píše o kartuziánském povolání následovně:

„Nebyl jsi stvořen, abys byl viděn, znám, milován, obdivován nebo chválen, ale proto, abys viděl, poznal, miloval, obdivoval a chválil Hospodina. Pouze to je prospěšné a nic jiného.“¹¹¹

V podobném duchu píše i ve svých *Consuetudines Cartusiae*:

„Naše hlavní úsilí a naše povolání tkví v přebývání v tichu a samotě celý.“¹¹²

Tento výrok se pak odráží, hlouběji rozpracován, ve *Statutech řádu kartuziánů*:

„Naše hlavní poslání a náš cíl je nalézat Boha v samotě a tichu. Zde Bůh často hovoří se svým služebníkem, tak jako člověk se svým přítelem. Zde se věrná duše pravidelně sjednocuje s Božím Slovem, zde se nevěsta spojuje se

¹⁰⁹„Il est donc important pour toi de considérer ton devoir avec un soin diligent. Si l'invitation de l'amour ne te suffit pas, si la perspective de biens aussi utiles ne te stimule point, que du moins la nécessité et la crainte des peines te contraignent.“ BRUNO LE CHARTREUX. *Lettre à Raoul le Verd*, 8. SC 88, s. 74-75.

¹¹⁰Statuta 1.1.1.

¹¹¹„Tu n'as pas été créé pour être vu, connu, aimé, admiré ou loué, mais pour voir, connaître, aimer, admirer et louer le Seigneur: Aussi, cela seul t'est utile, et rien d'autre.“ GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Méditations*, 288. Sources Chrétiennes 308. Paris: Les Éditions du Cerf 1983. s. 194-195.

¹¹²„N\otre principale application et notre vocation sont de vaquer au silence et à la solitude de la cellule.“ GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Coutumes de Chartreuse*, 14, 5. SC 313, s. 196-197.

svým Ženichem; země se spojuje s nebem, božské s lidským. Cesta k tomuto cíli je však dlouhá, vyprahlá a pustá.“¹¹³

Toto sjednocení s Bohem, je to, oč modlitba především prosí. Všechno je zaměřeno k tomuto cíli. Sebe-odevzdání se Bohu v odpovědi na jeho sebe-darování se člověku. To, co brání vytouženému sjednocení, jsou hříchy. Co jej oddaluje, jsou pokušení. Milost zbavení se vlastních hříchů je tedy prvním objektem modliteb. Avšak i tyto prosby jsou přednášeny ve světle konečného cíle. Modlitba tedy na jedné straně prosí o milost osvobození od hříchů, které brání sjednocení, a současně prosí o to, co nejdříve dojít sjednocení.¹¹⁴ Tato dvojí touha - po očištění a sjednocení - je v jádru kontemplativního způsobu života.

Touha po sjednocení však pro kontemplativní život nestačí. Bez řádu, vnitřní a vnější disciplíny lze jen těžce postupovat vpřed po cestě k poslednímu cíli. Nedílnou součástí kontemplativního povolání v kartuziánském duchu je samota, askeze očí a těla a zachovávání ticha,¹¹⁵ které očišťují smysly a umožňují sjednocení. Právě díky věrnosti této vnitřní disciplíně lze

„o to horlivěji hledat, rychleji najít a dokonaleji vlastnit Boha v hlubinách vlastní duše; a tak s Boží pomocí dosáhnout dokonalosti lásky, jež je cílem našich slibů a celého mnišského života.“¹¹⁶

Cassianus dokonce mluví o tom, že již v tomto těle mnich směřující ke sjednocení může a má dosahovat „obraz budoucí blaženosti“ a „předchuť nebeského života a slávy“.

„Vrcholem dokonalosti je, aby se duše zbavila se všeho tělesného, a tak se více a více pozdvihovala k vznešenosti věcí nebeských, až nakonec se celý život a všechna hnutí srdce stanou jednou nepřetržitou modlitbou.“¹¹⁷

¹¹³Srv. Statuta 2.12.1.

¹¹⁴Srv. GUILLERAND, A., op. cit., s. 20.

¹¹⁵Tyto prvky do značné míry korespondují s učením duchovních autorů křesťanského Východu. Tato část života modlitby, nazývána řeckým slovem *praxis*, spočívá v střízlivosti (*népsis*), pozornosti srdce (*hé kardiaké prosoché*) a schopnosti rozlišování a soudu v duchovních záležitostech (*diakrisis*). Tyto prvky jsou vedle světla kontempace (*theória*) nedílnou součástí života modlitby, jehož cílem je dosažení poznání Boha (*gnósis*). Toto poznání je ve východní asketické tradici velmi úzce propojeno s láskou, ve které pak člověk - podle Izáka Syrského - dochází k sjednocení s Bohem. Srv. LOSSKY, V., op. cit., s. 202-207 passim.

¹¹⁶Statuta 1.1.4.

¹¹⁷„Tel est, dis-je, le terme de toute la perfection: que l'âme soit à ce point délestée des pesanteurs charnelles, qu'elle monte chaque jour vers les sublinités des réalités spirituelles, jusqu'à ce que toute sa vie, tout le mouvement du coeur deviennent une prière unique et ininterrompue.“ CASSIANUS, *Conférence X, VII, SC 54*, s. 81-82.

4.4 Ticho

Modlitba neznamená něco produkovat, získávat nějaký výsledek. Modlitbu člověk nemůže jen tak „vykonávat“, stejně tak, jako nemůže „vykonávat“ ticho. Člověk přichází před Hospodina s duší naplněnou obrazy a neutichající vnitřní aktivitou a najpatými emocemi. Zde před Hospodinem přiznává, že ticho potřebuje a uvědomuje si zároveň své pokušení předstírat ztišení. Takovéto předstírané ztišení, při kterém se člověk jakoby zahalí pláštěm ticha a zakryje nebo udusí všechno, co se odehrává v jeho nitru, aby to při první příležitosti vytrysklo na povrch, není pravým tichem.¹¹⁸

Pravé ticho však zároveň není ani tichem nicoty, mrtvým tichem. Pravé ticho není tichem kamene. Jediné ticho, na kterém záleží, je to, které je Boží přítomností. Modlitba tedy kromě jiného spočívá v častém vracení se do ticha. Nemá smysl nic prosazovat násilím, ani si nasazovat jakékoli jho, nýbrž postupně se nechávat osvobozovat od všech aktivit, které nevedou k tichu.¹¹⁹

Kdo jednou uslyšel toto pravé ticho, touží neustále po jeho znovunalezení. Ticho je předpokladem pro naslouchání Slovu. Meditace, lectio divina, reflexe, okamžiky Božího světla, kdy mnich může nahlížet tajemství - to vše je přibližováním se k pravdě; vše je užitečné v příhodné době. Avšak ticho je základem toho všeho a nelze jej ničím nahradit.

„Pouze v tichu, i když je naplněno temnotami, nás přibližuje k dokonalému Světlu. I Boží slovo nám není vskutku přístupné, když je poslem ticha. Božské officium dochází své rovnováhy, když ukrývá na dno naší duše pravé ticho obsažené ve věčném Slově.“¹²⁰

Ticho je nutným předpokladem modlitby, a to především ticho vnitřní. Potvrzuje to například i Denys le Chartreux, když píše:

„Vnitřní ticho je očištěním, které umožňuje přijmout Boha.“¹²¹

V podobném duchu píše i Lanspergius:¹²²

¹¹⁸POISSON, André. *L'oraison, mystère de silence*. Cit. in: NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 32n.

¹¹⁹Srov. tamtéž.

¹²⁰NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 34.

¹²¹„Le Silence interieure est une purification, qui permet d'accueillir Dieu.“ DENYS LE CHARTREUX. *Contra detestabilem cordis inordinationem in divinis laudibus, sed laus cartusiana*. Cit. in: NABERT Nathalie. *Les larmes, la nourriture, le silence: essai de spiritualité cartusienne*. Paris: Beauchesne Éditeur 2001, s. 76.

¹²²Lanspergius, vlastním jménem Jan Justus z Landsbergu, byl na začátku 16. století kartuziánským mnichem s pověstí svatého života. Je autorem vícero duchovních a asketických spisů.

„Chceš-li postoupit vpřed, musíš se odpoutat ode všeho a obrátit se k Bohu a pozorně ve všem hledat jeho vůli. [...] Vzdal své srdce od všech neužitečných zkoumání a v dobré touze jej nech spočinout v Bohu: přilni pouze k němu skrz jednotu vůle a lásky, v tichu srdce a rtů.“¹²³

Slova, která nejsou jen pohybem rtů, ale vycházejí z nejhlubšího nitra, se můžou zrodit pouze v opravdovém tichu. V tichu, které není jen zastavením rtů a myšlenek - to je pouze stav ticha, nikoliv ticho samo.

Ticho je slovo a myšlenka, v nichž se koncentrují všechna slova a všechny myšlenky; je to princip a cíl soustředěného rozjímání.¹²⁴ Slovy dom Guilleranda: „ticho je láska, která poroučí toto soustředění,“ ticho však i tuto lásku předchází, je Bytím samým; je slovem v tichu, které se dává skrz lásku.¹²⁵

¹²³„Si tu veux progresser, tu dois t'abstraire tout entier vers Dieu, chercher attetivement en tout quelle est sa volonté [...]. Abstrais ton coeur des investigations inutiles et, par de bonnes aspirations, stabilise-le en Dieu; adhère à Lui seul par l'union de volonté et de l'amour, dans le silence du coeur et des lèvres.“ Cit. in. GOZIER, A., op. cit., s. 44.

¹²⁴Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 92.

¹²⁵Srv. tamtéž.

Kapitola 5

Kartuziánská modlitba

Modlitba je v životě mnicha věcí nejdůležitější. Provází každý okamžik jeho života a vytváří most mezi lidskou slabostí a velikostí Boží. O dobrech, jež mnichům - avšak nejen jim - přináší modlitba, píše Denys le Chartreux ve svém spisu *O modlitbě*:

„[Vnitřní] modlitba je prvním a hlavním cvičením všech zasvěcených, jejich nejlepším zaměstnáním, které chrání před hříchem. Je lékem na provinění, posilou nemocných a bohatstvím poutníků; zachovává dobré, vodí slepé a utěšuje smutné a sklíčené. [...] Kromě proseb však modlitba v sobě obsahuje i chválu a kontemplaci Boha, protože ten, kdo se modlí, nevidí jen svůj vlastní hřích a svojí nedostatečnost a ubohost, ale též si uvědomuje, vyzdvihuje, chválí a vyznává všemohoucnost, sladkost, dobrotu a dokonalost nejvyššího stvořitele: vkládá do něj svou naději jako do svého svrchovaného knížete, jenž jediný ho může zachránit.“¹²⁶

5.1 Jednoduchost

Máme-li mluvit o specifikách kartuziánské modlitby ve srovnání s vnímáním a praxí modlitby v jiných mnišských a duchovních tradicích, pak asi nejlepší způsob, jak vystihnout specifikum modlitby v životě kartuziánského řádu, je mluvit o jednoduchosti.

¹²⁶„L'oraison est le premier et principal exercice de toute personne religieuse, sa meilleure occupation et celle qui préserve des péchés à venir. Elle est la médecine des fautes; le réconfort des malades et la richesse de tout voyageur; elle conserve les bons; conduit les aveugles, et console les tristes et désolés. [...] Outre la prière de demande, l'oraison comprend en elle la louange et la contemplation de Dieu, car celui qui prie ne voit pas seulement son propre péché, sa propre insuffisance et pauvreté, mais aussi in considère; il élève; loue et confesse la toute-puissance, la douceur, la bonté et l'excellence du très haut créateur: il met alors en lui son espérance comme en son prince souverain qui seul peut le sauver.“ DENYS LE CHARTREUX. *De oratione*. Cit. in: NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 27n.

I na vnitřní život modlitby se tedy vztahuje tentýž přístup maximálního úsilí o jednoduhost, který nalézáme ve většině vnějších prvků kartuziánského života. V jednom ze spisů dom Guilleranda čteme toto svolání:

„Můj Bože, zanechal jsem slova a hlasy země, abych mohl lépe naslouchat slovům a hlasům nebe.“¹²⁷

Tento postoj lze sledovat v souvislé linii, která se vine devíti staletími dějin kartuziánského řádu a sahá dále přes Klimaka a Cassiana až k apoštolu Pavlovi.¹²⁸ V této tradici se vytvářel jak specifický postoj kartuziánských otců k modlitbě, tak i jejich způsob modlitby.

Modlitby, které nalézáme u kartuziánských autorů, zvyklých na přebývání v tichu, se vyznačují velkou jednoduhostí a stručností. O této úspornosti v modlitbě mluví Klimakos ve svém díle *Scala paradisi*:

„Modli se ve vší jednoduhosti.“¹²⁹

„Ve svých modlitbách nepotřebuješ vzletně promlouvat. [...] Nesnaž se v modlitbě příliš mluvit, aby hledání slov nerozptýlilo tvou mysl. Jediné slovo celníkově stačilo na usmíření Boha a jediné vyřknutí zachránilo lotra. Výřečná modlitba často odvádí pozornost mysli a svádí ji, zatímco stručnost pomáhá soustředění.“¹³⁰

Jednoduhost však nespočívá pouze v málomluvnosti v modlitbě nebo jednoduchém oficiu. Mnohem důležitější je jednoduhost, jež je opakem roztěkanosti, zabýváním se mnohými věcmi. Má-li mnich vystavět svou existenci na modlitbě a kontemplaci, musí být jeho celkové zaměření nasměřované v „jednoduhosti“ na „to jediné, co je třeba“.¹³¹ Kartuziánský rytmus života, vyvážené střídání osobní a liturgické modlitby, studia a práce, jakož i rytmus dnů všedních v jejich střízlivosti a svátečních v jejich radosti napomáhají zachovat toto základní nasměrování k jednotě s Bohem.¹³²

Tuto důležitost soustředění se na to, co je skutečně důležité potvrzuje i Lanspergius:

„Zůstávej neúnavně ve své vnitřní svatyni. [...] Poté odevzdej Bohu každou událost, smutnou nebo radostnou, nerozptyluj se, aby Bůh byl při tobě

¹²⁷Cit. in: NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 26.

¹²⁸Srv. Řím 8,26-27.

¹²⁹KLIMAKOS. *Scala paradisi*. Gradus XVIII. MIGNE, Jacques-Paul. *Patrologiae cursus completus: Series graeca*. Sv. 88. Paris 1864, col. 1130.

¹³⁰KLIMAKOS. *Scala paradisi*. Gradus XVIII. PG 88, col. 1131.

¹³¹Srv. Lk 10,42.

¹³²Srv. *San Bruno e i certosini*, s. 75n.

přítomen. Netoulej se sem a tam. Bez prodlení se navrať do samoty, do vnitřního dialogu. Měj svůj cíl neustále na mysli a přijde-li utrpení, pokračuj v cestě. Vrať se tak stále do svého nitra, kde přebývá pravda sama. [...] Chraň tedy ticho, setrvávej v pokoji, všechno snášej, důvěřuj Bohu, dělej, co je ve tvých silách, a brzy dosáhneš onoho podivuhodného světla, které ti dá znát tak dokonalé cesty vnitřního života.“¹³³

5.2 Písmo

Boží slovo, zaznamenané inspirovanými pisateli v knihách Písma svatého, není jen záznamem dějin Božího lidu nebo poučením. Je taktéž a především slovem modlitby.

Pouštní otcové byli zpravidla jednoduší lidé, často negramotní, i přesto však jednou z hlavních náplní jejich života modlitby byla reflexe svatých písem, především Evangelíí a Žalmů, které zpravidla znali zpaměti. Tímto způsobem - častými a krátkými modlitbami - usilovali o ustavičnou modlitbu.

Na křesťanském Východě se z tohoto postoje k modlitbě u Otců pouště postupně zformovala tradice, která za nejvhodnější způsob jak usilovat o dosažení opravdové modlitby srdce považovala modlitbu Ježíšovu, opakování Ježíšova jména. Tento typ modlitby byl často označován jako modlitba srdce - jednak proto, že se usiloval o sladění rytmu modlitby s rytmem tlukotu lidského srdce, ale především proto, že tato modlitba jména Ježíš měla moc prostupovat a proměňovat srdce, která se této modlitbě oddávala. Na Západě byl rovněž znám tento způsob modlitby srdce, častěji však využíval různé výroky z Evangelíí nebo Žalmů.

Tento způsob modlitby může být obzvláště užitečný pro začátečníky v modlitbě a pro období vyprahlosti. Zároveň mohou být pomocí, aby se člověk neztratil nebo nepromrhal příliš mnoho času hledáním ideálního způsobu modlitby.¹³⁴

Tato tradice se odráží mimo jiné i v listu, který Jean de Montemedio¹³⁵ adresoval

¹³³„Dimora assiduamente nel tuo santuario interiore. [...] Rimetti poi a Dio ogni evento, triste o gioioso, stai senza molteplicità, affinché anche Dio stia a te presente. Non vagabondare di qua e di là. Ritorna senza sosta alla solitudine, alla conversazione interiore. Colui che tu cerchi sia il tuo pensiero continuo, e se ti capita di patire continua il tuo cammino. Ritorna così sempre nell'interiorità dove la Verità stessa e presente. [...] Custodisci dunque il silenzio, dimora nella pace, sopporta tutto, abbi fiducia in Dio, fa ciò che e nelle tue possibilità, e presto riceverai una luce meravigliosa per conoscere le strade così perfette della vita interiore.“ LANSPERGIUS. *Speculum christianae perfectionis*, 30. Cit. in: *San Bruno e i certosini*, s. 76n.

¹³⁴Srv. UN CHARTREUX. *Pratique de l'oraison*. Paris: Ad Solem 2010, s. 8.

¹³⁵Jean de Montemedio byl mnichem kartouzy v Portes (založené v roce 1115) pravděpodobně mezi léty 1135-1161. Byl vyhledávaným duchovním učitelem, z jeho pera se zachovalo celkem pět dopisů.

Latoldovi. Podle něj nejlepší způsob, jak formulovat modlitby a prosby, je vyjádřit je pomocí modliteb, které za staletí své existence vytvořila Církev, nebo na základě textů Písma. Písmo svaté totiž inspiroval tentýž Duch svatý, který působí v srdci toho, kdo obrací své srdce k Bohu a který učí, o co má modlíci se člověk prosit.¹³⁶ Kdo pozorně naslouchá Písmu, nalezne v něm - a především v Žalmech - různým způsobem vyjádřeno to, oč by měl prosit.¹³⁷

Lectio divina

Ve většině mnišských tradic je za základní duchovní potravu považována meditace nad Písmem, často nazývaná lectio divina. Čtyři základní momenty či pohyby této modlitby jsou čtení, meditace, modlitba a kontemplace.¹³⁸ Podrobně o jejich částech píše Guigues II. v listě o kontemplativním životě, který je často nazýván *Scala Claustralium, Žebřík mnichů*:

„Čtení je pilné a pozorné studium Písma. Meditace je horlivá snaha mysli zkoumající skrytou pravdu pod vedením vlastního rozumu. Modlitba je věrným zaměřením srdce na Boha, k vymýcení zlých věcí a k dosažení dobrých. Kontemplace je vyzdvižení mysli k Bohu, kde může okusit chuť věčné radosti.“¹³⁹

„Čtení hledá sladkost blaženého života, meditace jej nalézá, modlitba o něj žádá a kontemplace zakouší.“¹⁴⁰

Tyto čtyři části však nejsou stupni v striktním slova smyslu. Jsou to čtyři různé momenty jedné modlitby. Jsou navzájem natolik propojené, že první dvě jen stěží najdou opodstatnění bez zbývajících, a těch zase lze jen stěží dosáhnout bez prvních. Srdce touží po tom, kdo ve Slově k němu mluví a koho z dálky zahlédlo. Díky přirozenému

¹³⁶Srv. Řím 8,26.

¹³⁷Srv. JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 7-17 passim. *Lettres des Premiers Chartreux II: Les moines de Portes: Bernard - Jean - Étienne*. Sources Chrétiennes 274. Paris: Les Éditions du Cerf 1999, s. 154-167. V této souvislosti viz následující kapitolu této práce.

¹³⁸Srv. A CARTHUSIAN. *The Way od Silent Love*, s. 62.

¹³⁹„La lecture est l'étude attentive des Écritures, faite par un esprit appliqué. La méditation est une opération de l'intelligence, procédant à l'investigation studieuse d'une vérité cachée; à l'aide de la propre raison. La prière est une religieuse application du coeur à Dieu pour éloigner des maux ou obtenir des biens. La contemplation est une certaine élévation en Dieu de l'âme attirée au dessus d'elle-même et savourant les joies de la douceur éternelle.“ GUIGUES II. LE CHARTREUX. *Lettre de Dom Guigues le Chartreux au Frère Gervais sur la vie contemplative*, 2. SC 163, s. 84-85.

¹⁴⁰„La lecture recherche la douceur de la vie bienheureuse, la méditation la trouve, la prière la demande, la contemplation la goûte.“ GUIGUES II. LE CHARTREUX. *Lettre de Dom Guigues le Chartreux au Frère Gervais sur la vie contemplative*, 3. SC 163, s. 84-87.

propojení víry (srdce) a intelektu čtení a meditace proto téměř spontánně přecházejí do modlitby a - je-li to Boží vůle - do kontempace. Poté se srdce „vrací zpátky na zem“ a postupně začíná proces odznova čtením.¹⁴¹

Tento způsob modlitby umožňuje, aby jádro a smysl textu proniklo až do srdce toho, kdo jej čte ve snaze o blízký a bezprostřední vztah s Bohem.

5.3 Liturgická modlitba

I v liturgii hraje velkou roli četba a meditace Písma. Liturgický cyklus nabízí „biblický pokrm“ v promyšlené formě podle tradice a zvyklostí Církve. Avšak centrem kartuziánského života a zdrojem, který jej neustále obnovuje, je oběť eucharistie, která je účinným znamením jednoty.

„Slavení mše svaté je středobodem a vrcholem našeho života, je mannou našeho duchovního exodu, jež nás na poušti skrze Krista sjednocuje s Otcem.“¹⁴²

V Eucharistii vpravdě dochází k tomuto sjednocení - Bůh sestupuje do středu člověka, do jeho srdce. Kartuzián je ukřižován spolu s Kristem. Slova Apoštola přesně vystihují tento stav mnicha, kdy jeho „život je s Kristem skrytý v Bohu.“¹⁴³ Eucharistie je současně díkůvzdáním i posvěcováním těch, kteří ji slaví. Dom Guillerand o působení Eucharistie píše:

„Boží život ve mně neničí můj život, ale působí jeho proměňování a posvěcování. Bůh ze mě činí 'věc svatou', tedy dar Bohu, zasvěcený jeho službě, který má účast na veškerém jeho bohatství a všech jeho radostech.“¹⁴⁴

Kartuziánský mnich se svými sliby zavazuje nasměrovat všechny své síly vždy k modlitbě. Kartuziánská modlitba je současně chválou Boha a přimlouváním se za lidstvo.¹⁴⁵ Liturgie totiž není pouze místem, kde se mnich sjednocuje s Bohem. V liturgii kartuziánští otcové a bratři zároveň nalézají ono pojitko, které je spojuje s rodinou všech křesťanů. Božské officium je pro ně momentem, kde můžou obzvlášť intenzivně prožívat

¹⁴¹Srv. A. CARTHUSIAN. *The Way of Silent Love*, s. 64n.

¹⁴²Statuta 1.3.7.

¹⁴³Kol 3,3.

¹⁴⁴GUILLERAND, Augustin. *Liturgie d'âme*. Cit. in: NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 76.

¹⁴⁵Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 68.

svojí účast na společensví lidí po celém světě. Modlitby církevních hodinek jsou tytéž, ve kterých bezpočet duší denně vynáší na světlo své nadšení i svá trápení, své radosti i bolesti, své námahy i své prosby. Oficium tedy pro ně není pouze „dílem Božím“, je současně i velkým dílem bratrské lásky.¹⁴⁶

5.4 Kněžství

Zvláštní roli v kartuziánském způsobu života hraje kněžství. Kněžství není ideálem, jež by byl mnišství cizí, který by mnicha odvracel od jeho původního ideálu a nasměroval ho někam jinam. Naopak, kněžství je pro mnicha svátostným dovršením a korunou jeho mnišství, přímým a okamžitým vyzdvižením jeho mnišského života do tajemství Církve, Kristova těla.¹⁴⁷

Svátost kněžství není nějakým náhodným či nepodstatným přídavkem k životu mnicha. Svátost posvátného stavu - jak napovídá tento její název - dává mnišské a zvláště poustevnické samotě nový, hlubší rozměr a zároveň výrazně přispívá k jeho *duchovní plodnosti*.¹⁴⁸ Vytváří tak vzájemnou harmonii mezi mnišským zasvěcením a svátostnou službou.¹⁴⁹

Díky kněžskému svěcení dostává mnišský život hlubší ekleziální a sakramentální rozměr, nikoliv však rozměr pastorační. I bez přímého podílu na pastoraaci však kněžmních přispívá k budování mystického těla Církve.

Přijímání svátosti kněžství a pravidelná (každodenní) celebrace však není v kartuziánském životě prvkem původním. Pouštní otcové byli zpravidla laici. Našli se i někteří, kteří sice kleriky byli, ale při odchodu na poušť se často své kněžské služby vzdávali. Zpravidla však, bylo-li v jednom mnišském centru více kněží, liturgickou službu zpravidla vykonával vždy pouze jeden a to až do své smrti, kdy ho v této službě nahradil další.¹⁵⁰ V jedné z úvodních kapitol jsme již narazili na zmínku, že i mezi Brunovými společníky byl pouze jeden, který vykonával kněžskou službu. Na rozdíl od cisterciáků sv. Bernarda, následovníci sv. Bruna odmítali slavení více než jedné mše denně, totiž konventní, a i to ne zcela pravidelně. Ústup od této tradice byl velice pozvolný, do

¹⁴⁶Srv. tamtéž.

¹⁴⁷Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 69-70.

¹⁴⁸Ve francouzštině „fécondité spirituelle“, tento terminus technicus odkazuje na duchovní dobra, která jsou plodem modlitby. Různým aspektům této problematiky se bude podrobněji věnovat následující kapitola.

¹⁴⁹Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 70.

¹⁵⁰Srv. *Abba Bruno y los padres del desierto*.

poloviny 13. století směl být v každém klášteře pouze jeden oltář.¹⁵¹

5.5 Osobní modlitba

Nelze upírat důležitost liturgické modlitby v životě kartuziánského mnicha. Avšak přece jen, to, co je nejvýznamnějším bohatstvím kartuziánského života modlitby, je každodenní modlitba v důvěrném soukromí mnišské cely a v srdci mnicha. Jak již bylo řečeno, modlitba srdce je přítomna (nebo alespoň touha po ní) v každém okamžiku mnišského života.

Na rozdíl od jiných mnišských tradic, kdy má osobní modlitba vyhrazený prostor v programu dne, kartuziánský mnich má k dispozici takřka celý den a záleží jen na něm, kolik svého času a ve kterou denní dobu této modlitbě věnuje. Tato „duchovní cvičení“ - jak o nich mluví např. Denys le Chartreux - může vykonávat kdykoliv mezi pevně ukotvenými částmi oficia.

„Tato cvičení nejsou tímto způsobem předepsána nebo předem stanovena. Z těchto cvičení, která se realizují především spontánně, některá jsou duchovní, jako meditace, modlitba, láska k Bohu, zpěv chvalozpěvů, studium a četba; jiná jsou tělesná, například posty, odříkání, důtky a bdění, mimo to, co stanovují pravidla.“¹⁵²

Mezi nejčastější z těchto cvičení, zvláště oblíbené u kartuziánských bratří, kteří značnou část svého času tráví starostmi o materiální záležitosti mimo celu či dokonce mimo dům, jsou krátké střelné modlitby a zvolání, pozvedání mysli k Bohu a adorace v duchu.¹⁵³ Toto vzývání Hospodina, stejně jako vzývání Krista, Marie a svatých, jakož i otců a zakladatelů řádu, je „každodenním chlebem“ kartuziánských otců a bratří, kteří jsou povoláni vést život sjednocení s Bohem v nerozdělené Trojici.¹⁵⁴

¹⁵¹Srv. tamtéž. K výjimkám, kdy se mše neslavila, viz např. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Coutumes de Chartreuse*, kapitoly 4-8. SC 313, s. 174-183. Bylo by zajímavé zjistit, za jakých okolností došlo k odklonu od této zvylosti a jaké bylo pozadí této změny.

¹⁵²„[Les] autres exercices ne sont pas tellement imposés ou déterminés à l'avance. Parmi ces exercices qui relèvent d'avantage de la spontanéité, certains sont spirituels, comme la méditation, l'oraison, l'aour de Dieu, la prière, le chant de cantiques, l'étude et la lecture; d'autres sont corporels, tels que jeûnes, abstinences, disciplines et veilles au-delà de ce que prévoit la règle.“ DENYS LE CHARTREUX. *Éloge de la vie en solitude*. Cit. in: NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 99-100.

¹⁵³Srv. NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 102.

¹⁵⁴Tamtéž, s. 133.

Kontemplace

Již Cassianus ve svých Konferencích vyzdvihuje kontemplaci, *theórii*,¹⁵⁵ nad všechny jiné činnosti, když píše:

„Pán za největší dobro považuje nikoliv činnost, jakkoli chvályhodnou a bohatou na ovoce, ale skutečně jednoduchou kontemplaci jeho samého.“¹⁵⁶

V průběhu staletí se však u duchovních autorů stále častěji objevovalo nepochopení meditace, modlitby a kontemplace jako návazných aspektů jedné modlitby. I dnes jsou často oddělovány. Meditace bývá často izolována a považována za smysl modlitby sama o sobě. Cílem těch, co dnes usilují o společenství s Bohem, bývá často jenom pouhé vyhrazení si času v tichosti a snaha o to nebyť rušen. Zaměření modlitby a meditace na kontemplaci a sjednocení s Bohem takřka vymizelo. Kontemplace již není považována za srdce celého mnišského života, z níž prýští veškerá další aktivita. Naopak je dnes často považována za mimořádnou, nedostupnou a takřka nebezpečnou, riskující ztrátu zakotvení na „pevné zemi“.¹⁵⁷

Tradiční mnišská modlitba, kterou dnes kromě domů kartuziánského řádu objevíme už jen na málo místech, však naproti tomu zachovává staleté tradice a uchovává trvalou strukturu a cíl kontemplace. Jedním ze základů tradičního modelu modlitby je totiž neoddělitelně i intelektuální práce. V četbě a ve studiu totiž mnich nezískává pouze intelektuální vzdělání, ale čerpá z nich i potravu pro duchovní život, impulzy pro své každodenní rozjímání.

Ti, kdo modlitbě věnují nikoliv půl hodiny či hodinu denně, ale celý den po celý svůj život, potřebují mít dostatečně široký základ, aby přečkali i období vyprahlosti. Je-li esencí duchovního života osobní vztah s Bohem, je to vztah lásky s Osobou, která je - na první pohled - nepřítomná a neviditelná. Proto ti, kdo usilují o sjednocení s ním, musí neustále hledat znamení jeho přítomnosti, především v jeho Slově, aby tak mohli upevnit pouta, která je s ním pojí.¹⁵⁸

Modlitba totiž není záležitostí chvilkovou či dočasnou. Neznamená to pouhé uvědomění si její nutnosti a velkého požehnání, které skrze ni Bůh nabízí. Ti, kdo chtějí

¹⁵⁵Srv. „Videtis ergo principale bonum in *theoria* sola.“ CASSIANUS, Conférence I,VII, SC 42, s. 86.

¹⁵⁶„Le Seigneur place le souverain bien, non pas dans l'action, quelque louable qu'elle soit et abondante en fruits multiples, mais dans la contemplation de lui-même.“ CASSIANUS, Conférence I,VII, SC 42, s. 86-87.

¹⁵⁷Srv. A CARTHUSIAN. *The Way of Silent Love*, s. 65nn.

¹⁵⁸Srv. tamtéž.

žít život modlitby se k ní musí neustále vracet, jak to činí Církev v oficiu, jak to činili svatí otcové ve svých ustavičných modlitbách.¹⁵⁹

5.6 Cíl

Jak bylo možné sledovat v předchozích kapitolách, celý kartuziánský život, ve všech svých aspektech je nasměřován k jednomu cíli - ke sjednocení s Bohem.

„Toto je cílem poustevníka; ke kterému má být zaměřeno všechno jeho úsilí: aby již v tomto životě [...] dosáhl jednoty, prvotiny života a slávy nebe, kterou zakouší ve svém smrtelném těle.“¹⁶⁰

Toto sjednocení však není pouze znehybněním, neměnným stavem. I ono v sobě obsahuje prvek dynamiky.

Dom Guillerand v této souvislosti mluví o „přebývání a pohybu“ (francouzsky „*demeure et mouvement*“). Jedná se o jedno z klíčových témat jeho díla, které nejvíce rezonuje v *Komentáři k Janovu Evangeliiu*. Tato slova vztahuje na dynamiku trojičného života a současně na ty, kteří touží na tomto trojičním životě participovat.

„U Boha přebývání znamená trojiční jednotu.

Pro nás přebývání znamená pohroužení na dno našeho bytí, jež je sám o sobě tajemstvím.

U Boha pohyb je rozlišení, věčná výměna lásky tří osob.

Pro nás pohyb znamená souhlas celého našeho bytí nechat se uchopit, odnést mohutnou řekou života, světlem a láskou, která ustavičně prýští od Otce, zasahuje nás skrze Krista, vtělené Slovo, a znovu se skrze Krista vrací k Otci.¹⁶¹

¹⁵⁹Srv. GUILLERAND, A., op. cit., s. 28.

¹⁶⁰„Tel doit être le but du solitaire; c'est à quoi doit tendre tout son effort: mériter de posséder; dés cette vie, notre parole et notre respiration; l'unité qui existe comme un avant-goût, dans son corps mortel, de la vie et de la gloire du ciel.“ CASSIANUS. Conférence X,VII, SC 54, s. 81-82.

¹⁶¹Pro náročnost textu zde výjimečně uvádíme i francouzský originál, i když se nejedná o středověkého autora:

„Demeurer, pour Dieu, c'est l'unité trinitaire.

Demeurer, pour nous, c'est le recueillement sur le fond de notre être, un fond, qui est lui-même un mystère.

Le mouvement, pour Dieu, c'est la distinction l'éternel échange d'amour des trois personnes.

Le mouvement, pour nous, c'est le consentement de tout nous-mêmes, nous laisser saisir, emporter par le grand fleuve de vie, de lumière et d'amour qui jaillit sans cesse du Père, nous atteint par le Christ, Verbe fait homme, et remonte par le Christ jusqu'au Père.“ UN CHARTREUX. *Prière Cartusienne*. Cit in. GOZIER, A., op. cit., s. 95n.

Toto intimní poznání Božího tajemství dom Guillerand nalézají právě ve čtvrtém evangeliu, jehož autora by bylo možné označit za vzor kontemplativního života, neboť „řád *přebývá*, dlouze setrvává před tváří toho, na koho hledí, neboť jej miluje.“¹⁶² Janovské „vidět“ je vnímáním a uchopením duchovní reality v jejím základu. Je to ovoce víry a lásky. Ten, kdo žije životem kontempace, přebývá u Boha a v Bohu.¹⁶³

Tyto a podobné myšlenky však nejsou žádnou novinkou. Texty podobného charakteru nalezneme i u mnohem starších kartuziánských autorů nebo u již zmiňovaného cisterciáka Guillaumea de Saint-Thierry:

„Kdo až doposud byl samotářský nebo osamocený, stává se jedním; jeho tělesná samota se proměňuje ve sjednocení ducha; v jeho osobě se uskutečňuje to, oč ve své modlitbě žádal Pán pro své učedníky jako dovršení veškeré dokonalosti: Otče, chci, aby tak jako já a ty jedno jsme, i oni v nás byli jedno.“¹⁶⁴

Guillaume de Saint-Thierry však zde nemá na mysli „pouze“ jednotu s Bohem, avšak také jednotu člověka se sebou samým a v sobě samém, tedy všech jeho schopností, jeho ducha, duše a těla, aby takto člověk sám v sobě sjednocen byl nasměrován k Bohu. Tímto způsobem se realizuje připodobňování se Bohu, cíl kartuziánské cesty, kterou proto Guillaume de Saint-Thierry považuje za ideální model k dosažení cíle člověka, stvořeného k obrazu Božímu.¹⁶⁵

¹⁶²Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 96.

¹⁶³Srv. tamtéž, s. 98.

¹⁶⁴„Celui qui jusque-là ne fut que solitaire ou seul devient *un*; la solitude de corps se transforme pour lui en *unité d'esprit*; en sa personne se réalise ce que, dans sa prière, le Seigneur demandait pour ses disciples, comme terme de toute perfection: O Père, c'est mon désir: tout comme toi et moi nous sommes un, qu'ils soient eux de même un en nous.“ GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu*, 288, SC 223, s. 374-375.

¹⁶⁵Srv. NABERTH, N. *Prières cachées des chartreux*, s. 137.

Kapitola 6

Plody modlitby

Mohlo by se zdát - a nebylo by to zcela nesprávné -, že již samotné naplnění cíle modlitby, o němž byla řeč v předchozí kapitole, je samo o sobě dostatečným plodem života modlitby. Přece jen však ještě stojí za to zmínit se o několika dalších „plodech“, které modlitba přináší jednak tomu, kdo se modlí, ale také ostatním, kteří - řečeno dnešním jazykem - z tého jeho modlitby profitují.

6.1 Mnich

Podle některých východních Otců je cílem veškerého duchovního snažení člověka dojít ke zbožštění (*theósis*). Není to žádný rouhačský pokus stavět se na roveň Bohu. Právě naopak, je to odpověď na Boží dar daný lidem ve Vtělení, neboť jak pravili mnozí Otcové, Bůh se stal člověkem, aby se člověk mohl stát bohem.¹⁶⁶ Ve snaze o zbožštění se skrývá touha po naplnění toho, proč byl člověk stvořen - stát se obrazem Božím,¹⁶⁷ a to skrze poznání Boha.¹⁶⁸

Tyto a podobné myšlenky rezonují i v dílech kartuziánských autorů či autorů s nimi spřízněných. Denys le Chartreux ve svém díle *O božském životě* píše:

„Stvořená mysl nachází svou dokonalost v připodobnění se myslí nestvořené.

¹⁶⁶Srv. např. Ireneos: „Propter hoc enim Verbum Dei homo, et qui Filius Dei est, Filius homini factus est, <ut homo>, commixtus Verbo Dei et adoptionem percipiens, fiat filius Dei.“ IRENEOS. *Adversus Haereses* III.19,1, Sources Chrétiennes 211, Paris: Les Éditions du Cerf 1974, s. 374-375. V podobném duchu psal i Athanasios (srv. např. ATHANASIOS. *De Incarnatione Verbi*, 54,3, Sources Chrétiennes 199, Paris: Les Éditions du Cerf 1973, s. 458-459). Výroky tohoto typu však nalezneme i u dalších Otců, např. u Řehoře Nysského či Řehoře Naziánského. Srv. LOSSKY, V., op. cit., poznámka 1 na s. 134.

¹⁶⁷Srv. např. LOSSKY, V., op. cit., s. 101n.

Už sv. Jan Damašský napsal, že cílem člověka je zbožštění (*theósis*). IOHANNES DAMASCENUS. *De Fide Orthodoxa*, II, 12, cit. in. LOSSKY, V., op. cit., s. 126.

¹⁶⁸Srv. tamtéž, s. 208.

Čím více je připodobněna, tím božstější se stává.“¹⁶⁹

Guillaume de Saint-Thierry v závěru svého listu připomíná důležitost pokory a neustálého usilovného střežení srdce, aby tak v kontemplaci mohl člověk Boha poznávat a usilovat o sjednocení.¹⁷⁰

Tato pokora znamená pravdivý a střízlivý pohled na sebe sama. Při tomto pohledu si člověk uvědomuje svoji slabost a uchyluje se, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, k jedné z nejběžnějších forem modlitby, k modlitbě prosebné. Jean de Montemedio v již zmiňovaném dopise Latoldovi, mnichu-otci z kartouzy v Meyriat, radí, oč by měl ve svých prosebných modlitbách Boha žádat:

„Každý z nás by měl pro sebe v modlitbě prosit o tři věci: nejdříve o odpuštění svých hříchů, dále o poznání a naplnění Boží vůle, a konečně o věčnou spásu v Kristu.“¹⁷¹

Toto zdánlivé soustředění se na vlastní spásu není egoismem. Práce na spáse vlastní duše je nezbytnou podmínkou pro větší otevření se pro druhé v Hospodinu. Člověk nemůže zachraňovat druhé, pokud sám nepracuje na své vlastní spáse.¹⁷² Všechny tyto prosby - o dar upřímného pokání, dar poznání a pravdy - jsou však zaměřeny na jeden a tentýž cíl, na „vlastnění Boha“.¹⁷³

Je to tentýž cíl, o němž byla řeč v předchozích kapitolách - sjednocení modlícího se s Bohem. Ani tento cíl však nelze považovat za sebestřednou touhu, jak to Jean de Montemedio vyjadřuje v jedné z modliteb, které jsou součástí tohoto dopisu:

„Pane, [...] daruj mi chápavost, abych viděl a lásku, abych ti sloužil, tobě a všem tvým služebníkům.“¹⁷⁴

¹⁶⁹ „The created mind finds its perfection in being assimilated to the uncreated Mind. The more perfectly it is assimilated, the diviner it becomes.“ DENIS THE CARTHUSIAN. *Spiritual Writings: Contemplation, Meditation, Prayer, The Fountain Of Light And The Paths Of Life, Monastic Profession, Exhortation To Novices*. Dublin: Four Courts Press 2005, s. 194.

¹⁷⁰ Srv. GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu*, 290-300 passim. SC 223, s. 376-385.

¹⁷¹ „Chacun de nous doit demander trois choses pour lui-même dans sa prière: tout d'abord le pardon de ses péchés; puis la connaissance et l'accomplissement de la volonté divine; en troisième lieu le salut éternel qui est dans le Christ.“ JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 2. SC 274, s. 150-153.

¹⁷² Srv. *Lettres des Premiers Chartreux. II: Les moines de Portes: Bernard - Jean - Étienne*. SC 274, s. 39.

¹⁷³ V originále „ad Deum habendum“, „posédat Dieu.“ JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 6. SC 274, s. 155.

¹⁷⁴ „Seigneur [...] donne-moi l'intelligence pour voir, l'amour pour te servir, toi et tes serviteurs.“ JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 11. SC 274, s. 158-159.

6.2 Svět

Samotná skutečnost, že kartuziánští mniši žijí v naprosté odloučenosti od světa znamená, že by i ovoce jejich života modlitby zůstávalo pouze uvnitř jejich cely či klášterních zdí.

„...když si volíme život ve skrytosti, neopouštíme velkou lidskou rodinu; právě naopak, tím, že se zasvěcujeme výhradně Bohu, naplňujeme zvláštní funkci v Církvi, kde věci viditelné jsou posvěcovány neviditelnými, činná aktivita kontemplací.“¹⁷⁵

Zvláštní povolání k nepřetržitému chválení Boha sjednocuje kartuziánské mnichy s celým lidstvem, které oni před Bohem zastupují a za které se přimlouvají. Mnich, sjednocený s Kristem životem modlitby a pokání, participuje na jeho vykupitelském díle pro celé lidstvo. Lze tedy říci, že i když kartuziánští eremité nevykonávají žádnou pastorační činnost, přece mají velký podíl na apoštolátu - jako by v tajemném těle Církve oni byli cévami, tichými a skrytými, jež přinášejí vnitřní život jednotlivým údům a orgánům.¹⁷⁶ Apoštolská „plodnost“ (francouzsky „fécondité apostolique“) života ryze kontemplativního je totiž důsledkem bytostného zasvěcení a posvěcování.¹⁷⁷

„Byť je existence kartuziánského mnicha skromná a skrytá, láska přítomná v jeho srdci je dobrem pro celé lidstvo. To totiž potřebuje lásku neboť jediné láska dává radost; [...] láska v nás totiž nemůže hořet, aniž by osvěcovala mnoho dalších domovů.“¹⁷⁸

V apoštolské konstituci *Umbratilem*, kterou byla schválena upravená Statuta po promulgaci nového Kodexu kanonického práva v roce 1917, papež Pius XI. píše:

„Bylo velmi důležité, že anachorétský způsob života, obzvláště svatý, který byl po staletí pěstován a udržován kláštery, mohl být obnoven [sv. Brunem] ve svém prvotním stavu, [...] aby mniši mohli bez přestání vyzývat božské milosrdenství a svolávat jej z nebe mezi lid.“¹⁷⁹

¹⁷⁵Statuta 4.34.1. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 4.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-4.html> (18. 11. 2009).

¹⁷⁶Srv. *L'Ordre des chartreux*, s. 36.

¹⁷⁷Srv. tamtéž, s. 70.

¹⁷⁸UN CHARTREUX. *Amour et silence*. Paris: Éditions du Seuil 1951, s. 147.

¹⁷⁹PIUS XI. *Umbratilem*. http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/apost_constitutions/documents/hf_p-xi_apc_19240708_umbratilem_lt.html (12.10.2010).

I papež Pavel VI. ve svém listu priorovi Velké Kartouzy při příležitosti generální kapituly v roce 1971 zdůraznil, že kontemplativní život patří do plnosti projevů Církve.

„Kontemplace a ustavičná modlitba by měly být považovány za úkoly fundamentální důležitosti, které jsou k prospěchu celému kosmu.“¹⁸⁰

Tato jednota s lidstvem a se světem je obzvláště přítomna při každodenním slavení Eucharistie chórovými mnichy o samotě. Právě samota, bezvýhradné vzdání se světských dober i vlastních zájmů umožňují duším mnichů-kněží upřímně a vroucně se obětovat v Eucharistii, která je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života. Toto sebe-obětování mnicha spojené s kněžstvím jej zvláštním způsobem spojuje s Kristem, který sám je současně knězem i obětí.¹⁸¹

Kartuzián Jean de Montemedio, jehož dopisu Latoldovi byla věnována část předchozí kapitoly, v závěru téhož dopisu podává výčet, za koho mají členové jeho řádu v modlitbě prosit. V první řadě prosí za sebe navzájem a za všechny, kteří usilují o dokonalost.¹⁸² Jan však zde nijak neomezuje tuto kategorii na ty, kdo žijí v klášteře. Kdo usilují o dokonalost jsou podle něj ti, co následují výzvy blahoslavenství z Matoušova evangelia: chudí v duchu, tiší, plačící, lační a žízňiví po spravedlnosti, milosrdní a ti, kdož mají čisté srdce.¹⁸³

Modlitby kartuziánů se však dle něj neomezuji pouze na ty, kteří kráčí po cestě k blaženému patření na Boha. Modlí se rovněž

„za pastýře Církve, [...] za ty kdo žijí v našem Řádu a ve všech ostatních posvátných povoláních, [...] za všechny, kdo jsou v službě Církve, [...] za ty, kdo prožívají trápení duchovní nebo tělesné, [...] za ty, kteří upadli do bludu nebo schizmatu, [...] za nevěřící [...] a za zemřelé.“¹⁸⁴

Nejen modlitba samotná je prostředkem, který kartuziánské mnichy spojuje se světem a kterým vykonávají skrytou službu v rámci apoštolátu Církve. Pokání a sebeobětování, které vždy provází život modlitby, dává mnichům možnost spolupracovat na Kristově díle vykoupení světa z pout hříchu.¹⁸⁵

Život v samotě, jehož středem je Bůh, je zároveň symbolem a svědectvím pro svět, který je ponořen v pozemských záležitostech. Život poustevníků jasně ukazuje, že

¹⁸⁰PAVEL VI., op. cit.

¹⁸¹Srv. tamtéž.

¹⁸²Srv. JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 18. SC 274, s. 168-169.

¹⁸³Tamtéž, srv. rovněž Mt 5, 3-9.

¹⁸⁴JEAN DE MONTEMEDIO. *Lettre de Jean à Latold: de la manière de prier*, 19. SC 274, s. 168-169.

¹⁸⁵Srv. Statuta 4.34.4.

„už zde na zemi lze zakoušet nebeské radosti; dává tušit náš oslavený stav a jistým způsobem anticipuje konečnou obnovu světa.“¹⁸⁶

¹⁸⁶Statuta 4.34.3.

Kapitola 7

Marie

Jak již bylo naznačeno, Marie má v životě kartuziánského řádu zvláštní místo. Tato závěrečná kapitola bude proto věnována právě jí. Již nebude pojednávat o místě mariánské úcty v liturgickém cyklu ani v denním rytmu kartuziánského mnicha, spíš se zaměří na roli, kterou hraje v myšlení a modlitbách kartuziánských otců a bratří.

Marie je pro kontemplativní duše především matkou a vzorem.

„Být kontemplativcem znamená přijmout Boží slovo, duchovně jej počít a spojit s ním život.“¹⁸⁷

Je to právě Mariina mírnost (francouzsky *douceur*), jež je pro mnicha největším vzorem k následování. Mírnost, která je shrnutím a zdrojem všech křesťanských ctností: trpělivosti, bez které nelze žít kontemplativním životem; tichosti, která je prvním předpokladem k rozjímání o božských věcech; úcty a lásky ke všem lidem a ke všemu tvorstvu, jež je v souladu s vůlí Stvořitele; shovívavosti, milosrdenství a prozíravosti (francouzsky *lucidité*), jež umožňuje vidět věci v božském světle. Především pak je Marie pro kartuziánské mnichy vzorem čistoty, která nespočívá pouze ve stranění se hříchů těla, ale také v citlivém a vytríbeném duchu, jenž se snaží uchovat se pro vyšší radosti.¹⁸⁸

„Rozhodujeme se uzavřít se před vnějšími starostmi, v našem rozjímání čerpáme z hloubi našeho bytí a tak jako Marie v sobě uchováváme tu největší radost - a tuto radost si uchováváme i přes utrpení, odloučení a strach, [...] abychom se nakonec mohli připojit k radosti Boží.“¹⁸⁹

Mariánský kult v kartuziánském řádu tedy spočívá především v životě v jednoduchosti ve znamení Mariina příkladu. Marie zná Boha a jeho velikost, proto zapomíná na vše

¹⁸⁷UN CHARTREUX. *Amour et silence*, s. 107.

¹⁸⁸Srv. tamtéž, s. 108nn.

¹⁸⁹Srv. tamtéž. s. 111.

ostatní, co není Bůh. Cílem kartuziánského mnicha je, tak jako Marie, ztotožnit se co nejvíce s Kristem. Stát se nikoliv adoptivním synem Mariiným, ale - díky milosti a díky přičlenění ke Kristu ve Vtělení - jejím opravdovým synem.¹⁹⁰

Kartuzián při každodenní recitaci oficia *de beata*, jehož součástí je tichá recitace evangelijní zprávy o Zvěstování, se po vzoru Marie

„učí každý den víc a víc proměňovat svůj život ve *fiat, fiat* pokorné a skryté, *fiat* panenské, jež sdílí spolu s Neposkvrněnou, [...] *fiat* plodné, které přispívá k vtělení Slova do duší, [...] vykupitelské *fiat* dokonalé oběti obětované Otci za spásu světa.“¹⁹¹

¹⁹⁰Srv. GOZIER, A., op. cit., s. 41n.

¹⁹¹GOZIER, A., op. cit., s. 42.

Kapitola 8

Závěr

Jak bylo řečeno v úvodě, jedním z motivů pro sepsání této práce byla nedostupnost informací k tématu kartuziánské modlitby v českém nebo slovenském jazyce. Dvě z publikací o kartuziánech, které se mi dostaly do rukou,¹⁹² se více věnují způsobu života kartuziánských mnichů a dějinám řádu, přičemž témata týkající se modlitby nechávají poněkud stranou. Ve skutečnosti však nelze striktně oddělit téma kartuziánské modlitby od tématu kartuziánského způsobu života. Kartuziánský život a kartuziánská modlitba jsou navzájem velice úzce propojené. Jedno určuje a ztvárňuje druhé, a proto o nich nelze mluvit odděleně.

Jedna z věcí, které modlitbu ovlivňují, je totiž prostředí nebo kontext, ve kterém se modlitba odehrává nebo uskutečňuje. První část této práce se proto snaží přiblížit kontext kartuziánské modlitby. Pojednává nejdříve o postavě sv. Bruna a okolnostech vzniku kartuziánského řádu, aby se pak mohla soustředit na jednotlivé aspekty života, které nějakým způsobem mají vliv na chápání a prožívání modlitby. V těchto kapitolách se rovněž objevují i odkazy na starší mnišské tradice, jež mohly být inspirací těch, kteří stáli při zrodu a formování kartuziánského řádu. I když není cílem této práce studovat tyto prameny a inspirace, domnívám se, že mohou být přínosem pro lepší pochopení kartuziánské modlitby. Ta totiž nestojí osamocena či vytržena z dějin, ale naopak je pevně zasazena do proudu duchovní tradice církve.

Dalším konstitutivním prvkem pro modlitbu je konkrétní „místo“, kde se modlitba uskutečňuje. Pod tímto „místem“ či „prostorem“ mám na mysli souhrn podmínek, do nichž je zasazen ten, kdo kráčí po cestě modlitby. Další kapitola se proto zabývá sa-

¹⁹²Jedná se o monografii LOCKHART, Robin Bruce. *Na cestě do nebe: Skrytý život kartuziánů*. Praha: Zvon 1996 a o informační brožuru s názvem *Kartouza Marienau* [bez autora]. Lindenberg im Allgäu: Kunstverlag Josef Fink 2005.

motou a tichem. Tyto dvě skutečnosti, na které je v kartuziánském řádu kladen mimořádný důraz, jsou vpravdě tím, co určuje charakter kartuziánské modlitby a života kartuziánských mnichů a mnišek vůbec.

Pokud bychom tedy měli kartuziánský způsob života charakterizovat co nejstručněji - jak je to ostatně u kartuziánských autorů zvykem - museli bychom mluvit o životě ve velké jednoduchosti, střízlivosti a nenápadnosti, ale přitom v obdivuhodné rovnováze žití současně v samotě a ve společenství, v rovnováze velkého ticha a živého dialogu.

Tuto charakteristiku kartuziánského života lze přenést i na kartuziánskou modlitbu, neboť to, co charakterizuje kartuziánský způsob života a odlišuje jej od jiných tradic, platí beze zbytku i na kartuziánskou modlitbu.

Další kapitoly, které následují po tomto pokusu charakterizovat kartuziánskou modlitbu tak řečeno „zvenčí“, se zaměřují na přiblížení několika důležitých momentů kartuziánské modlitby, její vnitřní dynamiky. Je zde zdůrazněn význam ticha nejen jako prostředku pro modlitbu ale také jako organické součásti modlitby samotné. Blíže je zde poukázáno na roli Písma svatého a liturgie v životě modlitby; je vyzdvížena nenahraditelnost osobní modlitby pro dosažení cíle, kterým je sjednocení s Bohem.

V předposlední kapitole je pak stručně pojednáno o plodech a působení modlitby. Toto působení se děje na několika rovinách - především je zde ovoce modlitby, jež je k prospěchu tomu, kdo se modlí. Nelze však zapomínat ani na moment „zástupnosti“, kdy kartuziánští mniši současně vzdávají Bohu chvály za celý svět a všechny jeho obyvatele, a současně za ně neustále prosí.

Jak bylo naznačeno v úvodě, práce si neklade ambice zpracovat téma kartuziánské modlitby vyčerpávajícím způsobem. Pro účely této práce nebylo možné zabývat se stejnou měrou všemi kartuziánskými autory, ani do stejné hloubky rozpracovat jednotlivá témata. Nemálo témat by si zasloužilo širší prostor a mnohem podrobnější studium - kupříkladu problematika mnišského a kněžského povolání, otázka realizace bratrské lásky a lásky k bližnímu v životě poustevníků, celý soubor témat souvisejících s inspirací křesťanským Východem, či řada konkrétních děl kartuziánských autorů. Charakter zadání a rozsah této práce však nedovolují věnovat jim víc pozornosti. Přehled základních charakteristických črt kartuziánské modlitby, který tato práce nabízí, však může posloužit jako východisko právě pro zpracování některého z uvedených témat.

Cílem této práce však bylo najít a zprostředkovat odpověď na otázku, čím se vyznačuje kartuziánská modlitba a co je pro ní specifické. V souvislosti s kartuziánskou rodinou nelze hovořit o žádné vlastní „spiritualitě“, tak jak je tomu u jiných mnišských

rodin. Spíše by se dalo říct, že si kartuziáni vzali za své slova apoštola Pavla „všecko zkoumejte, a co je dobré, toho se držte“ (1 Sol 5,22). Díky tomuto přístupu jsou schopni adaptovat různé formy a způsoby modlitby: v střízlivosti, rovnováze, ale současně ve velké svobodě pramenící z odloučení od světa a zaměření na věčnost, stále sledující jeden a tentýž cíl: sjednocení s Bohem. A právě v tom lze objevit skryté bohatství kartuziánské tradice - ve schopnosti osvobodit se od věcí nepodstatných a soustředit se na to, co je skutečně důležité a pravdivé - a to je Bůh.

Kapitola 9

Použitá literatura

Díla kartuziánských autorů prvních staletí

1. *Lettres des Premiers Chartreux I: Bruno, Guigues, Anthelme*. Sources Chrétiennes 88. Paris: Les Éditions du Cerf 1962.*
2. *Lettres des Premiers Chartreux II: Les moines de Portes: Bernard - Jean - Étienne*. Sources Chrétiennes 274. Paris: Les Éditions du Cerf 1999.*
3. DENIS THE CARTHUSIAN. *Spiritual Writings: Contemplation, Meditation, Prayer, The Fountain Of Light And The Paths Of Life, Monastic Profession, Exhortation To Novices*. Dublin: Four Courts Press 2005.
4. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Méditations*. Sources Chrétiennes 308. Paris: Les Éditions du Cerf 1983.
5. GUIGUES I. LE CHARTREUX. *Coutumes de Chartreuse*. Sources Chrétiennes 313. Paris: Les Éditions du Cerf 2001.
6. GUIGUES II. LE CHARTREUX. *Lettre sur la vie contemplative. Douze méditations*. Sources Chrétiennes 163. Paris: Les Éditions du Cerf 1970.
7. GUILLAUME DE SAINT-THIERRY. *Lettre aux Frères du Mont-Dieu (Lettre d'or)*. Sources Chrétiennes 223. Paris: Les Éditions du Cerf 2004.

Díla církevních otců

1. BENEDICTUS NURSIAS. *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1998.
2. CASSIANUS: Conférences I-VII: Sources Chrétiennes 42bis: Paris: Les Éditions du Cerf 1955.
3. CASSIANUS: Conférences VIII-XVII: Sources Chrétiennes 54: Paris: Les Éditions du Cerf 1958.
4. ÉVAGRE LE PONTIQUE. *Traité pratique ou Le Moine*. Sources Chrétiennes 171. Paris: Les Éditions du Cerf 1971.
5. KLIMAKOS. *Scala paradisi*. Gradus XVIII. MIGNE, Jacques-Paul. *Patrologiae cursus completus: Series graeca*. Sv. 88. Paris 1864.
6. Pseudo-AUGUSTINUS. *De spiritu et anima*, 50. MIGNE, Jacques-Paul. *Patrologiae cursus completus: Series latina*. Sv. 40. Paris 1865.

Díla pozdějších kartuziánských autorů

1. A CARTHUSIAN. *The Way of Silent Love: Carthusian Novice Conferences*. London: Darton, Longman and Todd 1993.
2. A CARTHUSIAN. *The Call of Silent Love: Carthusian Novice Conferences*. London: Darton, Longman and Todd 1995.
3. UN CHARTREUX. *Amour et silence*. Paris: Éditions du Seuil 1951.
4. UN CHARTREUX. *Silence Cartusien*. [b.m.]: La Correrie de la Grande Chartreuse 1988
5. UN CHARTREUX. *Pratique de l'oraison*. Paris: Ad Solem 2010.
6. GUILLERAND, Augustin. *Face à Dieu: La prière selon un Chartreux*. Saint Maur: Parole et Silence 1999.

Statuta kartuziánského řádu

1. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 1.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-1.htm> (18. 11. 2009).
2. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 2.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-2.html> (18. 11. 2009).
3. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 3.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-3.html> (18. 11. 2009).
4. *Statuts de l'Ordre des chartreux. Livre 4.* <http://chartreux.org/textes/fr/st-fr-4.html> (18. 11. 2009).

Sekundární literatura

1. *San Bruno e i Certosini* [bez autora]. Serra San Bruno: La Certosa 2001.*
2. ASSOCIATION AUXILIAIRE DE LA VIE CARTUSIENNE (ed.): *L'Ordre des Chartreux*. 18. vydání. St-Pierre-de-Chartreuse: Grande Chartreuse 1999.*
3. GOZIER, André. *Le regard intérieur: Dom Augustin Guillerand et la spiritualité de la chartreuse*. Paris: Meme 1991.
4. GRESHAKE, Gisbert et al. (eds.). *Bruno - Guigo - Antelm: Epistulae Cartusianae - Frühe Kartäuserbriefe*. Fontes Christiani 10, 3. vydání. Freiburg i. Br.: Herder 2002.
5. LOSSKY, Vladimir. *The Mystical Theology of the Eastern Churches*. Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press 1976.
6. UN MOINE. *L'Ermitage*. Genève: Ad Solem 2005
7. NABERT, Nathalie. *Prières cachées des chartreux*. Paris: Éditions du Seuil 2009.
8. NABERT, Nathalie. *Les larmes, la nourriture, le silence: essai de spiritualité cartusienne*. Paris: Beauchesne Éditeur 2001.

Bible a církevní dokumenty

1. *Bible: Písmo svaté starého a nového zákona*. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost 2006.
2. *Nový zákon*. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006.
3. *Hlas Páně tříští cedry*. Žalmy v překladu Václava Renče. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2010.
4. PAVEL VI. *Optimam partem. Epistula ad Andream Poisson, Ordinis cartusienis ministrum generalem, ob universae religiosae communitatis coetum habendum*. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/letters/1971/documents/hf_p-vi_let_19710418_padre-poisson_lt.html (12. 10. 2010).
5. PIUS XI. *Umbratilem*. http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/apost_constitutions/documents/hf_p-xi_apc_19240708_umbratilem_lt.html (12. 10. 2010).
6. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS. *Instructio de vita contemplativa et de monialium clausurae*. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsclife/documents/rc_con_ccsclife_doc_19690815_de-vita-contemplativa_lt.html (5. 11. 2010).

Encyklopedické a jiné články

1. DONOVAN, Stephen. *Conversi*. *The Catholic Encyclopedia*. Svazek 4. New York: Robert Appleton Company, 1908. <http://www.newadvent.org/cathen/04346b.htm> (30. 11. 2010).
2. LOUGHLIN, James. *Anchorites*. *The Catholic Encyclopedia*. Svazek 1. New York: Robert Appleton Company, 1907. <http://www.newadvent.org/cathen/01462b.htm> (30. 11. 2010).
3. LOUF, André. *San Bruno*. http://www.certosini.info/san_bruno_louf.htm (23. 3. 2010).

4. *Abba Bruno y los Padres del Desierto* [bez autora]. http://www.chartreux.org/es/Abba_Bruno.htm (25. 3. 2010).*
5. *La lectio divina dans la tradition de la spiritualité chrétienne* [bez autora]. <http://www.monasterodibose.it/content/view/388/52/1/1/lang,fr/> (12. 12. 2010).
6. *L'Ordre aujourd'hui* [bez autora]. <http://chartreux.org/fr/aujourd'hui.htm> (12. 10. 2010).

* Při opakovaných citacích takto označených děl v textu práce pro přehlednost uvádím v poznámce nikoliv jméno autora/editora, ale název díla.